

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav translatologie

Kamila Novotná

OSLOVENÍ A NORMA V PŘEKLADU

Rigorózní práce

Konzultant: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

Praha 2006

Čestně prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

V Praze dne 6. 2. 2006

.....
Keručka Korošková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. PhDr. Janě Králové, CSc. za pomoc při zpracování, cenné rady a připomínky. Děkuji také Mgr. Šárce Valverde, PhDr. Miloslavu Uličnému a Mgr. Radku Eichlovi za laskavé zapůjčení studijního materiálu.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. TEORETICKÁ ČÁST.....	6
2.1. ROZBOR A KLASIFIKACE OSLOVENÍ	6
2.1.1. Obecně k oslovení	6
2.1.2. Zájmenné oslovení	8
2.1.2.1. Teorie sémantiky moci a sounáležitosti	8
2.1.2.2. Zájmenné oslovení v češtině	11
2.1.2.2.1. Stručný přehled historického vývoje	11
2.1.2.2.2. Zájmenné oslovení v dnešní češtině.....	12
2.1.2.3. Zájmenné oslovení ve španělštině	15
2.1.2.3.1. Stručný přehled historického vývoje.....	15
2.1.2.3.2. Zájmenné oslovení v evropské a mexické španělštině.....	16
2.1.3. Jmenné oslovení	19
2.1.3.1. Jmenné oslovení v češtině	19
2.1.3.2. Jmenné oslovení v evropské a mexické španělštině.....	24
2.2. NORMY A PŘEKLAD.....	28
3. EMPIRICKÁ ČÁST.....	32
3.1. ÚVODEM K EMPIRICKÉ ČÁSTI	32
3.2. KONTRASTIVNÍ ANALÝZA.....	34
3.2.1. Popis empirického materiálu	34

3.2.1.1. Přehled filmů a nejvýznamnějších postav	35
3.2.1.1.1. Český vzorek	35
3.2.1.1.2. Španělský vzorek.....	36
3.2.1.1.3. Mexický vzorek.....	37
3.2.2. Zájmené oslovení	38
3.2.2.1. Zájmené oslovení v českých textech	39
3.2.2.2. Zájmené oslovení ve španělských textech.....	41
3.2.2.3. Zájmené oslovení v mexických textech	45
3.2.2.4. Srovnání výsledků navzájem.....	48
3.2.2.5. Srovnání výsledků s hypotézami pro kontrastivní analýzu	49
3.2.3. Jmenné oslovení	49
3.2.3.1. Jmenné oslovení v českých textech.....	51
3.2.3.2. Jmenné oslovení ve španělských textech	62
3.2.3.3. Jmenné oslovení v mexických textech	69
3.2.3.4. Srovnání výsledků navzájem.....	79
3.2.3.5. Srovnání výsledků s hypotézami pro kontrastivní analýzu	82
3.3. TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA	84
3.3.1. Popis empirického materiálu	84
3.3.2. Originál.....	84
3.3.2.1. Přehled nejvýznamnějších postav.....	84
3.3.2.2. Zájmené oslovení	85
3.3.2.3. Jmenné oslovení	86
3.3.2.4. Srovnání s výsledky kontrastivní analýzy	90
3.3.3. Překlad.....	90
3.3.3.1. Zájmené oslovení	90
3.3.3.1.1. Metoda překladatele č. 1 a zásahy úpravce	90
3.3.3.1.2. Metoda překladatele č. 2 a zásahy úpravce	91
3.3.3.1.3. Metoda překladatele č. 3 a zásahy úpravce	93

3.3.3.2. Jmenné oslovení	95
3.3.3.2.1. Metoda překladatele č. 1 a zásahy úpravce	96
3.3.3.2.2. Metoda překladatele č. 2 a zásahy úpravce	97
3.3.3.2.3. Metoda překladatele č. 3 a zásahy úpravce	98
3.3.3.3. Srovnání výsledků s hypotézami pro translatologickou analýzu	99
4. ZÁVĚR.....	101
5. RESUMÉ.....	104
6. RESUMEN.....	106
7. BIBLIOGRAFIE	109
8. PŘÍLOHY	112

1. ÚVOD

Oslovení, tj. označení komunikačního partnera lexikálními prostředky (jménem, titulem, sociální rolí atd.) nebo zájmennými a slovesnými tvary, které vyjadřují blízkost, resp. odstup, tvoří součást společenské etikety a jako takové podléhá dobově i místně platným zvyklostem. Příslušníci daného společenství si etiketu osvojují od chvíle, kdy začínají přicházet do kontaktu s ostatními lidmi. Asimilují tak normy a konvence, jejichž znalost jim dopomáhá k hladkému průběhu interakce s ostatními členy společenství. Na základě takto nabyté znalosti o tom, co je z hlediska etikety správné a nesprávné, pak oslovovací formy používají i interpretují.

Právě pro svou vázanost na určité kulturní společenství je oslovení neopomenutelným překladovým fenoménem. Normy platné v různých kulturách se totiž mohou více či méně lišit. Do překladu se pak buď vnáší cizí prvky, nebo se překlad přizpůsobuje, aby nebyl se systémem přijímající kultury v rozporu.

Naše práce si klade za cíl zjistit, která možnost byla zvolena při překladu latinskoamerických telenovel do češtiny v 90. letech, a pokusit se popsat důsledky této volby.

Oslovení nebylo nikdy zcela na okraji zájmu, přestože východiska zpracování se s postupem doby měnila. Autoři starších prací o oslovení je pojímali spíše jako návod, jak správně (tedy v souladu s pravidly společenského chování) oslovovat osoby v různém prostředí. Impuls k jeho hlubšímu lingvistickému zkoumání přinesla studie R. Browna a A. Gilmana *The Pronouns of Power and Solidarity* (1960). Od 60. let se ve větší míře začaly objevovat práce zaměřené na oslovení, ať už šlo o přehledy forem oslovení užívaných v jednotlivých kulturních společenstvích nebo o kvantitativní frekvenční analýzy, které často

sledovaly závislost oslovení na proměnných jako je věk, pohlaví či společenský status.

Pokud jde o jazykovou oblast našeho zájmu, tj. španělsky mluvící země, tématu oslovení se věnovala z různých hledisek řada autorů. Někteří se zaměřili přímo na způsoby oslovení používané v konkrétní zemi: např. L. Eguiluz (1962) na základě beletrie zpracovala zájmené i jmenné oslovení v chilské španělštině, M. E. Miquel i Vergés (1963) vypracovala přehled jmenných oslovení používaných v Mexiku, Y. Solé (1978) analyzovala konvence tykání či vykání se zaměřením na hispánskou Ameriku obecně, N. Carricaburo (1997) příručkovou formou shrnula oslovovací zvyklosti v jednotlivých španělsky mluvících zemích atd. Výše uvedené publikace podávají přehled o repertoáru oslovovacích forem či slouží jako pomůcka pro výběr správného oslovení a zpravidla nejsou podloženy žádnou kvantitativní analýzou.

Existují však i práce, které si kladou za cíl přesnější, objektivnější sociolingvistickou analýzu a obvykle využívají kromě jazykové intuice i statistických metod. Kupř. D. Marín (1972) provedl na základě dotazníku srovnání oslovovacích zvyklostí ve Španělsku a v Latinské Americe a Y. Lastra de Suárez (1972) analyzovala hlavní tendence v zájmeném oslovení v Mexiku. Z autorů, kteří se věnují oslovení ze sociolingvistického hlediska ve Španělsku, lze uvést např. následující: V. Alba de Diego a J. Sánchez Lobato (1980), J. Borrego Nieto, J. J. Gómez Asencio a J. A. Pérez Bowie (1978) či D. Aguado Candanedo (1981). Všem těmto studiím je společné zaměření na úzus nejmladší generace ve snaze odhadnout vývoj do budoucna. Poslední dvě jmenované studie navíc statisticky zjišťují, které faktory ovlivňují volbu oslovení (věk, status, pohlaví atd.). Kapitoly věnované oslovení pak nalezneme i v *Gramática descriptiva de la lengua española* (1999). Jejich text se však omezuje na shrnutí výsledků dílčích výzkumů publikovaných již dříve a nepředkládá žádný hlubší systematický rozbor. Zvláště jmennému

oslovení je zde vymezen jen velmi malý prostor a je zpracováno dosti povrchně; pragmatické informace téměř chybí a empirické podklady nahrazují ilustrativní citace z beletrie (nezřídka i z první poloviny 20. století).

Z přehledu literatury vyplývá, že k dispozici je více prací o latinskoamerických variantách španělštiny. Latinská Amerika je jednak neporovnatelně rozsáhlejší než Španělsko a poskytuje tedy i více různorodého jazykového materiálu, jednak se zde oslovení začalo zkoumat dříve (již v 60. letech). Ve Španělsku byly sociolingvistické výzkumy oslovení zahájeny až na přelomu 70. a 80. let, což lze zřejmě přičítat změně politických poměrů po roce 1975 (konec konzervativního a autoritářského frankismu i mezinárodní izolace země), která mohla přinést i nové jazykové tendence, směřující k větší modernizaci a demokratizaci i v oblasti oslovení.

Přehled českých lingvistických prací je skromnější: oslovení se věnuje zejména kandidátská práce M. Rulfové-Švehlové (1985) na téma zdvořilost a dvě kontrastivní diplomové práce, A. Jurmana (1999, pronominální oslovení v češtině a finštině) a M. Kneřové (1994, pronominální oslovení a užívání titulů v češtině a v němčině). Závěry těchto prací byly shrnuty v článcích a uveřejněny v odborných časopisech (Kneřová 1995, Švehlová 1995, Jurman 2001). Pokud jde o české kontrastivní analýzy pojaté z hlediska překladu, existují, pokud vím, jen práce absolventů ÚTRL: diplomová práce R. Stejskalové (1986) na materiálu angličtiny a češtiny a bakalářská práce V. Skoupého (1997), zaměřená na frekvenční analýzu českých a španělských oslovovacích formulí užívaných v písemném styku.

Systematických kvantitativních analýz španělského i českého materiálu je dosud málo - zejména jmenné oslovení není dostatečně zpracováno. Od většiny prací nás navíc dělí jedna a někde i dvě generace a mnohá tvrzení již zřejmě ztratila svou platnost. Některým z nich lze

navíc vytknout metodologické nedostatky – kupř. D. Marín (1972) sice využívá statistických metod, ale srovnává španělský úzus s latinskoamerickým, aniž by bral v úvahu rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, M. E. Miquel i Vergés (1963) často nerozlišuje mezi oslovením a referencí, A. Jurman (1999) porovnává věkově homogenní vzorek studentů s věkově heterogenním vzorkem pracujících ap. Podkladem pro srovnání originálů a jejich překladů nám proto bude vedle odborné literatury i vlastní kvantitativní rozbor původních textů.

O normách v překladu hovoří již v 60. letech Levý a v 70. letech Popovič; komplexní model překladu založený na vlivu kulturních norem však přinesla až v 70. a 80. letech polysystémová škola, již zřejmě nejvýrazněji reprezentuje Gideon Toury. Kultura i literatura jsou v tomto modelu pojímány jako systémy složené z dalších podsystémů (mj. i podsystému překladové literatury), které se řídí dobově vázanými normami a konvencemi. Podsystém překladové literatury má rovněž své normy, které určují dominantní překladatelskou metodu a tím i představu o překladu ze strany příjemců. Překlad se pak pohybuje na ose mezi „adekvátností“ a „přijatelností“ podle toho, zda se přiklání spíše k normám výchozí kultury (důraz na adekvátnost) nebo cílové kultury (důraz na přijatelnost).

První část práce bude kontrastivně zkoumat užívání zájmeného i jmenného oslovení ve španělštině (a to v její španělské a mexické variantě) a v češtině. Tato fáze bude mít za cíl systematictěji zpracovat aktuální tendence charakteristické pro filmové scénáře v uvedených jazycích.

Provedený výzkum bude sloužit jako východisko pro translatologickou analýzu orientovanou na překlad oslovení. Popis se zaměří na použitou překladatelskou metodu a překladatelské normy uplatňované zadavatelem. Bude analyzován vliv těchto norem na překlad

a bude provedeno jejich srovnání s normami platnými pro tentýž typ originálních textů (původní španělsky či česky psané scénáře).

Práce bude ověřovat platnost následujících hypotéz: „překladatelská norma je jeden z faktorů ovlivňujících výslednou podobu překladu“ a „počáteční překladatelská norma zadavatele (TV Nova) toleruje neobvyklou funkci a distribuci jazykových prvků, které jsou důsledkem interference originálu, a tím se liší od normy platné pro nepřekladové texty“.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. ROZBOR A KLASIFIKACE OSLOVENÍ

2.1.1. Obecně k oslovení

Pokud jde o klasifikaci oslovení v odborné lingvistické literatuře, existují dvě pojetí. Někteří autoři (např. Švehlová 1995, Grepl 1995) označují tímto pojmem pouze lexikální prostředky (vlastní jména, tituly, apelativa atd.). Zvláště pak vydělují prostředky morfologické, tj. označení komunikačního partnera pomocí zájmných a slovesných tvarů - v češtině druhé osoby singuláru nebo druhé osoby plurálu, ve španělštině druhé osoby singuláru nebo třetí osoby singuláru (tykání a vykání). Jiní (např. Kneřová 1995, Jurman 2001, Braun 1988) chápou pojem oslovení širě - zahrnují do něj oba zmíněné typy a používají pro ně termíny „jmenné oslovení“ a „zájmné oslovení“. Obě pojetí považujeme za rovnocenná, pro výrazovou stručnost se však přikloníme k druhému způsobu a oslovení budeme dělit na jmenné a zájmné.

Přistupuje ještě otázka, zda považovat za oslovení i jiné než jmenné formy navazování kontaktu, např. zdvořilostní slovesné konstrukce v imperativní formě jako *promiňte*, *nezlobte se*, ve šp. *disculpe*, *perdone* nebo citoslovce jako *haló*, *hele*. Na rozdíl od běžného jazyka se tyto fatické obraty v lingvistické literatuře obvykle za oslovení v pravém slova smyslu nepovažují (Kneřová 1995, Braun 1988, Švehlová 1995, Grepl 1995, Carricaburo 1997, *Gramática descriptiva de la lengua española* 1999).

Naše práce se zaměří na jmenné a zájmné oslovení a tímto typem kontaktních prostředků se zabývat nebude.

Výběr zájmenného i jmenného oslovení omezují sémantické a pragmatické faktory. Použité oslovení musí být významově slučitelné s objektem, k němuž se vztahuje. Pragmatické vlivy se pak uplatňují při volbě z řady možných variant, které této podmínce vyhovují. Švehlová (1995: 75) uvádí následující:

- známost či neznámost partnerů
- jejich sociální a psychologické vztahy, vyplývající z jejich postavení ve společenské hierarchii
- situační proměnné (oficiální, polooficiální a neoficiální prostředí) (v oficiálním prostředí často mluvčí volí formální oslovení, ačkoli při neoficiální příležitosti se s toutéž osobou oslovují jinak - např. poslanci v TV diskusích si vykájí, v soukromí si tykají)
- komunikační záměr mluvčího
- konvence platné v daném kulturním společenství
- oslovovací zvyklosti generace, do níž mluvčí patří
- sociální skupina, jejímž je mluvčí členem, a její oslovovací zvyklosti
- individuální zvyklosti mluvčích a jejich stylistické hodnocení zvolené formy oslovení.

V závislosti na tom, v jaké komunikační situaci se používají, mají různé formy oslovení různou stylistickou hodnotu. Použité oslovení tak určuje ladění výpovědi či dialogu.

Způsoby oslovování se stejně jako jakákoli jiná oblast jazyka v souvislosti s vývojem společnosti mění - některé formy zastarávají, jiné mohou nabývat negativních konotací, prosazují se formy nové (nezřídka vlivem kontaktu s jiným jazykovým společenstvím) atd.

2.1.2. Zájmené oslovení

Jak jsme již uvedli, pojmem „zájmené oslovení“ se míní tvary zájmen, resp. sloves, které odrážejí vztah mezi komunikačními partnery. V evropských jazycích se tento vztah vyjadřuje zpravidla prostou opozicí neformálnost (blízkost, důvěrnost) - formálnost (distance, zdvořilost). Ke každému pólu se váže zájmeno, které nese jeho významový obsah, např. se vztahem neformálnosti se v češtině pojí *ty*, se vztahem formálnosti *vy*. V kombinaci se jmenným oslovením pak umožňuje vyjádřit různé stupně na ose neformálnost - formálnost.

Není samozřejmě vyloučeno, že mluvčí použije ve styku s adresátem neočekávanou variantu oslovení - např. přestože by jejich vzájemný vztah vyžadoval podle pravidel etikety vykání, začne mluvčí partnerovi tykat. Tím však dává najevo, že - byť jen pro přítomný okamžik - pokládá vztah za takový, jaký ospravedlňuje použitou formu (např. český fotbalový fanoušek může na stadionu tykat jinému, protože se s ním v té chvíli cítí spřízněn, kdyby se však titíž dva lidé potkali v neutrální situaci, např. jako prodavač a zákazník, vzájemné tykání by bylo vysoce nepravděpodobné). V takovém případě musí být mluvčí připraven na to, že se jeho komunikační partner bude cítit překvapen nebo i dotčen.

2.1.2.1. Teorie sémantiky moci a sounáležitosti

Sociolingvistický výzkum zájmeného oslovení zahájili Roger Brown a Albert Gilman. Na základě historického vývoje několika evropských jazyků dospěli k závěru, že se zájmené oslovení řídí sémantikou moci (*power semantic*) a sémantikou sounáležitosti

(*solidarity semantic*)¹. Pojmem „sémantika“ přitom rozuměli korespondenci mezi použitým zájmenem a objektivním vztahem mluvčího a adresáta. V následujících odstavcích se pokusíme jejich teorii, publikovanou ve studii *The Pronouns of Power and Solidarity* (1960), stručně představit.

V dané komunikační situaci, v níž mluvčí i adresát vystupují v určité společenské roli, mohou nastat dvě možnosti: buď má jeden z nich vyšší postavení než druhý, nebo jsou si rovni.

V prvním případě vyplývá z vyššího společenského postavení jedné osoby i její „moc“ nad druhou. Moc může být založena na fyzické síle, bohatství, věku, pohlaví, institucionalizované roli v církvi, ve státě, v armádě či v rodině. Vztah „moci“ je nerekiproční, neboť obě osoby ji zároveň nad sebou mít nemohou: má-li v dané společenské situaci A moc nad B, pak v téže situaci nemůže mít B moc nad A. Výše postavená osoba pak oslovuje níže postavenou zájmenem neformálnosti či důvěrnosti (zpravidla označováno jako T z lat. *tu*) a je oslovována zájmenem úcty (V, z lat. *vos*).

V druhém případě mají oba srovnatelný stupeň společensky chápané moci - A nemá moc nad B ani B nad A - a tato rovnost se projeví i v použitém zájmeném oslovení. Oslovení se v tomto případě řídí tzv. sémantikou sounáležitosti, která klade důraz na atributy společné oběma komunikačním partnerům, např. na příslušnost k téže politické straně, rodině, náboženství, profesi, pohlaví atd. V tomto případě bude oslovení rekiproční: sdílejí-li partneři komunikace atributy zakládající vztah solidarity, tykají si, existuje-li mezi nimi odstup, pak si vykají. Výsledky, ke kterým Brown a Gilman došli, však ukazují, že tyto principy volby oslovení se v historii neuplatňovaly stejně jako dnes.

Zdá se, že vykání se v Evropě začalo používat ve 4. stol. pro oslovování římského císaře. Císař však svým poddaným (tedy osobám

---

¹ český překlad přejímáme z článku A. Jurmana (1995), lze se však setkat i s označením sémantika moci a sémantika solidarity (např. Rulfová (1985))

podřízeným) tykal. Postupně se začalo analogicky vykat i dalším nositelům moci. Tato oslovovací asymetrie pronikla do okolních evropských jazyků, a to nejen románských, ačkoli úzus se ustálil až během 12. až 14. století.

Mezi sobě rovnými příslušníky evropské šlechty se postupně rozšířilo vzájemné vykání, a to i v důvěrných vztazích, zatímco lidé z nižších vrstev si navzájem tykali, pokud sémantika moci nezavdala důvod k vykání.

Tento systém, řídicí se sémantikou moci, přetrval podle Browna a Gilmana v některých případech až do poloviny 20. století. V návaznosti na společenské změny a posun k rovnostářství však začala být pro volbu správného oslovení důležitější sémantika sounáležitosti. Podle ní přísluší vykání komunikačním partnerům, kteří si nejsou dostatečně blízcí (absence sounáležitosti), a tykání partnerům, kteří si blízcí jsou, mají něco společného atd. (přítomnost sounáležitosti).

Následně začal klesat počet případů asymetrického oslovení (T-V) oproti oslovení symetrickému (T-T či V-V). Výzkum provedený na angličtině, francouzštině, španělštině, italštině a němčině navíc přivedl Browna a Gilmana k domněnce, že poté, co se volba oslovení začala řídit primárně sémantikou sounáležitosti, začal stoupat i poměr recipročního tykání (T-T) ve srovnání s recipročním vykáním (V-V): tyká se tedy i v situacích, kde by se dříve vykalo. Jednotlivé jazyky se však zřejmě liší tím, jaký typ blízkosti zavdává podnět k tykání. Z dotazníků, které Brown a Gilman rozdali na konci 50. let, vyplynulo, že pocit sounáležitosti u německých mluvčích určovala především rodinná příslušnost, u francouzských členství v užší přátelské či pracovní skupině atd.

Teorii Browna a Gilmana upřesňuje F. Braunová (1988). Upozorňuje na jejich zjednodušený pohled daný výchozím materiálem (západoevropské jazyky) i okruhem respondentů, z jejichž odpovědí

vycházeli (osoby z větších měst, příslušející k vyšší střední třídě). Na příkladu arabštiny, turečtiny a jiných mimoevropských jazyků dokazuje, že v některých jazycích hraje pro volbu oslovení velkou roli nejen vztah mluvčího a adresáta, ale i charakteristika samotného mluvčího, tj. pragmatické faktory jako městský či venkovský původ, geografická oblast, z níž pochází, příslušnost k určité společenské vrstvě, vzdělání, věk, pohlaví, ideologie ap. Braunová (1988: 24) říká, že existuje-li řada variant oslovení, užití určité formy může odhalit více o osobě mluvčího než o adresátovi nebo jejich vzájemném vztahu: „Whenever variation in address behavior is strong, the use of a certain form may give more information about the person of the speaker than about the addressee or the relationship between the two“ (Braun (1988: 24)).

2.1.2.2. Zájmené oslovení v češtině

2.1.2.2.1. Stručný přehled historického vývoje

Z historických pramenů vyplývá, že přibližně do 15. století se v češtině užívalo pouze tykání, tj. oslovení zájmenými a slovesnými tvary druhé osoby singuláru. Během 15. a zvláště 16. století se k vyjádření úcty začalo po vzoru latiny prosazovat vykání, tj. oslovení jedné osoby tvary druhé osoby plurálu. (Vachek 1986: 277). U jeho prvotní formy byly slovesné tvary ve shodě se zájmenem (*vy jste, pane, věděli*), později ji však nahradila forma nová, která se používá dodnes (*vy jste, pane, věděl*) (Rulfová 1985: 114). Původní forma se udržela pouze v dialektech. V 19. století, pod vlivem němčiny, bylo v češtině jako znak úcty rozšířené onikání, tj. oslovování formami třetí osoby plurálu (*půjdou s námi, pane*). Onkání, tj. užití třetí osoby singuláru, se používalo k oslovení níže postavených osob, např. služebnictva (*šel sem, Jakube*). Ne všichni je však přijímali stejně ochotně - vzdělanci je jako

germanismus odsuzovali a trvali na vykání. V době mezi první a druhou světovou válkou onikání vymizelo. Vachek (1986: 280) však uvádí, že ještě v 50. letech se jím někteří příslušníci nižších vrstev cítili polichoceni, považovali je tedy zřejmě za zdvořilejší než vykání.

2.1.2.2.2. Zájmené oslovení v dnešní češtině

Jak jsme již uvedli, český mluvčí volí při oslovování svého protějšku zájmené a slovesné tvary druhé osoby singuláru (tykání) nebo plurálu (vykání). (Pro úplnost je třeba říci, že plurálové tvary se nevyskytují u všech forem slovesa: přičestí je v čísle jednotném - *vy jste přišel.*)

Kdysi používané onkání a onikání se může velmi výjimečně objevit i dnes, ale jen ve stylisticky příznakovém užití, zpravidla s humorným nebo ironickým účinkem.

Tykání indikuje menší psychologickou vzdálenost mezi partnery a je tedy jakýmsi vstupem do osobní zóny druhého člověka. V češtině se tykání vyskytuje jako reciproční, kdy si oba partneři tykají, i nereciproční, kdy jeden tyká a druhý vyká.

Reciproční tykání se typicky objevuje v přátelských či přímo důvěrných vztazích, např. v rodině, mezi bližšími spolupracovníky, v zájmové skupině atd. Lze říci, že v naší společnosti bývá tykání mezi dospělými lidmi chápáno jako určité privilegium. Zatímco vykání je považováno za neutrální zdvořilou formu, očekávanou v komunikaci neznámých dospělých mluvčích nebo mluvčích, mezi nimiž není důvěrnější vztah, tykání se nabízí a lze ho přijmout nebo odmítnout. Zřejmě proto, že tykání se pojí primárně s neformálními vztahy (rodina, přátelé, blízcí spolupracovníci), spatřují mnozí lidé v tykání mimo tyto vztahy přílišnou důvěrnost. Není zřídka, že nabídka tykání, která přijde

příliš brzy nebo od člověka, se kterým necítíme určitou spřízněnost, se setká s rozpačitou nebo negativní odezvou (i když ji její adresát nemusí dát najevo).

Navzájem si tykají děti. U mladých lidí záleží na typu situace a sociálních rolích, v nichž vystupují. V prostředí, které vyvolává pocit spřízněnosti či sounáležitosti, „společného osudu“ (studenti mezi sebou, účastníci společné akce), si budou zřejmě automaticky tykat. Naopak v prostředí formálnějším (oslovení neznámého na ulici, služby, úřady ap.) není ani mezi vrstevníky vykání neobvyklé, v oblasti služeb a na úřadech se dokonce předpokládá. Tuto domněnku potvrzuje i dotazníkový průzkum A. Jurmana (1999).

Ner reciproční tykání signalizuje nerovnoměrný vztah. Osoba, která tyká, je vůči adresátovi v nadřazeném postavení - vzhledem ke svému věku či společenské pozici. Tento způsob oslovování je typický např. pro interakci dospělých s dětmi, pokud mezi nimi není blízký vztah a děti jsou již ve věku, kdy si konvenci vykání osvojily. Hranice, kdy se toto oslovení při náhodné interakci (na ulici ap.) mění v oboustranné vykání, není nijak přesně vymezena, mnozí dospělí však začínají vykat mladým lidem již kolem předpokládaných patnácti let věku.

Zajímavé jsou z tohoto hlediska oslovovací konvence ve školství. Na základních školách je asymetrické oslovení mezi žáky a učiteli pravidlem, na dalších stupních se již zpravidla vyká. Vykání, které v jazyce přísluší dospělým, má pravděpodobně apelovat na zodpovědnost a samostatnost studentů: na víceletých gymnáziích se často vyká již od primy, tzn. přibližně od 12 let věku, stejně starým dětem se přitom v mimoškolním prostředí tyká.

Asymetrické tykání mezi dospělými je často dáno tím, že starší mluvčí znal mladšího již jako dítě, a zažitý způsob oslovení se mezi nimi udržel až do dospělosti. Často se jím také řeší situace, kdy mezi dospělými vzniká bližší vztah, ale generační rozdíl brání oboustrannému

tykání, např. ve vztahu mezi rodiči a partnery jejich dospělých dětí. Rodiče mladšímu člověku stejně jako svým dětem tykají, zatímco pro druhou stranu bývá obtížné tykat člověku o generaci staršímu, který není přímý příbuzný.

Tykání dospělému adresátovi, který k tomu nedal souhlas, a v situaci, která tykání neospravedlňuje (neexistuje nic, co by zakládalo důvod k pocitu sounáležitosti), porušuje zdvořilostní konvence. Takové užití je příznakové a zpravidla je nějak citově motivováno, ať negativně, nebo pozitivně: mluvčí druhému dává najevo svou zlost, odpor, opovržení, nebo naopak sympatie. Adresát se v obou takových situacích může cítit dotčen, protože očekává zdvořilé chování a oslovení, které mu podle etikety náleží.

Trvalou změnu tykání ve vykání mezi dospělými může podle Rulfové (1985: 111) vyvolat změna postoje k adresátovi. Podle našeho názoru však musí v takovém případě mluvčí k adresátovi pociťovat silně negativní vztah, který mu změnou oslovení navíc chce dát najevo, neboť jednou přijaté tykání se již zpravidla považuje za závazné.

Vykání je základní oslovovací forma mezi dospělými, kteří mezi sebou nemají bližší vztah. Je typické pro oslovení neznámých osob a používá se i mezi lidmi, kteří se znají, ale jejich vztah nepřesahuje dimenze jejich sociálních rolí (lékař a pacient, profesor a student, kadeřník a klient, sousedé, spolupracovníci). Vykání tedy vyjadřuje zdvořilost, formálnost a vzájemný odstup. Reciproční vykání mezi superiorní a inferiorní osobou v menší sociální skupině lze modifikovat prostřednictvím jmenného oslovení: superior může inferiora oslovovat křestním jménem, čímž dává interakci přátelštější ráz.

Mluvčí může také ojediněle k vyjádření jemné ironie nebo humoru použít vykání namísto očekávaného tykání. Často ho přitom doplní i formálnějším jmenným oslovením, které naráží na jinou sociální

rolí adresáta: *pújdete už snídat, pane doktore?* (manželka manželovi), *mohla byste si tu trochu uklidit, slečno* (matka dceři). Tato strategie se vyskytuje pouze v neformálním prostředí (v rodině, mezi přáteli).

2.1.2.3. Zájmené oslovení ve španělštině

2.1.2.3.1. Stručný přehled historického vývoje

V důsledku poměrně složitého vývoje se oslovení v různých regionálních variantách španělštiny značně liší.

Až do středověku se po vzoru latiny používala opozice *tú - vos*. Postupně se však rozšířila forma *Vuestra Merced* (později stažena v *usted*), používaná ve většině symetrických vztahů (a to i mezi členy rodiny, např. mezi sourozenci) a pro oslovení společensky nadřazených osob. Zájmenem *vos* se recipročně oslovovali manželé a nerecipročně se užívalo ve styku s níže postavenou osobou (mj. i rodiče k dětem). Vedle toho se však *vos* uchovávalo i v původní funkci, tj. pro oslovování vysoko postavených osob. Jak se zdá, *tú* se vyskytovalo téměř výhradně jako alternativa k *vos* při oslovování dětí rodiči.

Uvedený systém se postupně zjednodušil, tento proces měl však v různých variantách španělštiny různé výsledky. Např. ve Španělsku či v Mexiku dnes existuje v singuláru opozice *tú-usted*, v Argentině *vos-usted*, v Chile či Uruguayi se však stále užívají všechny tři formy: *tú-vos-usted*.

Naše práce se omezí pouze na dvě varianty španělštiny: v kontrastivní části na evropskou² a mexickou, v části translatologické pak

---

² tímto pojmem budeme označovat standardní variantu užívanou na většině území Španělska; nezahrnujeme do něj Andalusii a Kanárské ostrovy, které se vyznačují určitými jazykovými odlišnostmi (mj. se zde podobně jako v hispánské Americe pro 2. i 3. osobu plurálu užívá *ustedes*)

pouze na mexickou. Volba mexické španělštiny je dána zaměřením práce: klademe si za cíl analýzu originálu a překladu mexické telenovely. Do kontrastivní analýzy jsme evropskou španělštinu zahrnuli proto, že se v ní užívá táž opozice *tú-usted*. Zajímalo nás, zda se volba oslovení z téhož repertoáru bude v různých společenských situacích ve Španělsku a v Mexiku lišit.

Těmto dvěma variantám budeme věnovat i úvodní výklad.

2.1.2.3.2. Zájmenné oslovení v evropské a mexické španělštině

V evropské španělštině se neformálnost, blízkost či sounáležitost a nižší autorita (jako pozůstatek sémantiky moci) vyjadřuje zájmennými a slovesnými tvary druhé osoby singuláru, resp. plurálu, je-li adresátů více (*tú - vosotros*). Formálnost, úcta či odstup a vyšší autorita se pojí s tvary třetí osoby singuláru, resp. plurálu (*usted - ustedes*).

V mexické španělštině je situace obdobná, pouze pro druhou osobu plurálu se používají stejně jako v ostatních zemích hispánské Ameriky zájmenné a slovesné tvary třetí osoby. Tzv. *voseo*, tj. nahrazování formy *tú* formou *vos* a s tím související změny v slovesných tvarech, je v Mexiku okrajovým jevem. Vyskytuje se pouze ve státech Chiapas a Tabasco a užívá se v omezené míře - při neformálních příležitostech a u méně vzdělaných mluvčích.

Vzájemnou psychologickou blízkost, důvěrnost či sounáležitost vyjadřuje reciproční tykání. Podle Carricaburové (1997: 9) opodstatňuje vzájemné tykání mezi nepříbuznými osobami např. příslušnost k téže ideologii, profesi, sportovnímu družstvu, okruhu spolužáků atd. Tendence dnešní evropské španělštiny k rozšířenému tykání i v náhodné interakci mezi neznámými osobami je známá. Tykání je obvyklé nejen mezi mladými lidmi, ale i mezi dospělými vrstevníky např. na ulici, mezi

klienty a prodavači, obsluhou v restauracích či pracovníky bank i mezi studenty a profesory. Časté je v reklamách, a to nejen těch, jež jsou zaměřeny na mládež. Svým čtenářům nezřídka tykají i populární časopisy.

Automaticky si tykají děti a velmi mladí lidé a tykání očekávají od starších. (Carricaburo 1997: 23).

O tykání v americké španělštině obecně říká v r. 1978 Y. Solé: The tú in most Spanish-speaking countries, except among the very young, still remains more of a privilege than a convention, being tied to familiarity and intimacy rather than to mere solidarity. (Solé 1978: 948). Novější data chybějí, přesnější orientaci nám tedy poskytne zřejmě až kontrastivní analýza.

Volbu oslovení však ovlivňuje i společenský původ. Carricaburová (1997: 23) poznamenává, že pro mluvčí je snazší si tykat, pokud patří k téže společenské vrstvě. Pokud je jeden z mluvčích z vyšší a druhý z nižší vrstvy, tíhne oslovení k asymetričnosti - výše postavené osobě se vyká, níže postavené se tyká.

Reciproční vykání se užívá mezi sobě rovnými mluvčími, kteří chtějí udržet vzájemný odstup, nebo v případě střetu osobních atributů, který brání nerekipročnímu i recipročnímu tykání - jeden mluvčí je např. starší, druhý výše postavený. O americké španělštině Y. Solé říká, že vykání se považuje za vhodné oslovení mezi dospělými, kteří se blíže neznají nebo kteří mezi sebou mají „obchodní“ vztah, jako např. lékař a pacient, prodavač a zákazník či učitel a student („The unmarked form Ud. is universally considered the appropriate address form between adult interlocutors who are only casually acquainted with each other or whose relationship is one of a transactional nature: physician-patient, salesperson-customer, teacher-student, waiter-customer, lawyer-client, etc.” (Solé 1978: 943)).

Vykání si zpravidla vyžádá i formální společenská situace. Není přitom důležité, zda si titíž mluvčí v jiných situacích tykají: „A formal context ... demands a reciprocal Ud. among its participants, regardless of their personal relationship in other spheres. Formal contexts in the Spanish-speaking world encompass court sessions, congress debates, large business meetings, assemblies, and classes and

oral examinations at the high school and college level. If two or more interlocutors are on a tú basis, pronominal switching to Ud. is automatically triggered in these circumstances.” (Solé 1978: 944)

Nereciproční vykání vyjadřuje sémantiku moci: adresát vykání má větší autoritu, vyšší postavení nebo je starší, adresát tykání má nižší postavení nebo je mladší. Carricaburová (1997: 23) uvádí, že vyšší věk oslovované osoby, kdy mluvčí cítí generační rozdíl, bývá pro vykání rozhodujícím důvodem. Asymetrický způsob oslovování se však dnes udržuje spíše v jazykově konzervativnějších společnostech, např. na venkově nebo mezi členy nižších společenských vrstev („En el caso del tratamiento parece existir una tendencia, creemos que cada vez menor, a que los esquemas tradicionales de trato sean más frecuentes en hablantes de clases bajas o medio bajas, mientras que los hablantes de estatus superiores suelen ser más innovadores y progresistas.” (Medina López 1990: 636)). Stávající výzkumy potvrzují hypotézy Browna a Gilmana o stoupající symetrii i šířícím se tykání („El uso unilateral del tú por parte del que manda (patronos a obreros, señores a sirvientes) ha ido desapareciendo bajo la presión igualitaria de una sociedad más democratizada ... manteniendo un Ud. recíproco como signo de respeto mutuo.” (Marín 1972: 905)). Platí to jak pro evropskou, tak pro mexickou variantu, i když se zdá, že ve Španělsku je tento trend o něco rychlejší (Carricaburo 1997: 10, Lastra de Suárez 1972: 215).

Nereciproční vykání místo obvyklého tykání mohou na přechodnou dobu použít partneři (manželé ap.) v konfliktní situaci nebo rodič, který kárá své dítě. Vykání zde vyjadřuje hněv a momentální odcizení. Y. Solé (1978: 946) uvádí, že v tomto případě dítě přejde také k distantnímu oslovení pomocí *usted*.

K momentálnímu přechodu od zdvořilé formy k důvěrné může mezi neznámými lidmi dojít v případě konfliktu, např. mezi řidiči (Carricaburo 1997: 51).

2.1.3. Jmenné oslovení

Na rozdíl od oslovení zájmeného, kterému se v komunikaci z gramatických důvodů nelze vyhnout, z jazykového hlediska jmenné oslovení obligatorní není. V některých společenských situacích však vynechané oslovení může znamenat porušení etikety (málokdo si asi bez něj dokáže představit např. slavnostní projev v parlamentu).

Jmenné oslovení v sobě spojuje několik funkcí: označuje, ke komu se mluvčí obrací, dovolává se jeho pozornosti, čímž umožňuje vznik, udržení či posílení kontaktu mezi komunikačními partnery, a vyjadřuje vzájemný vztah mluvčího a adresáta.

Jako jazykový prostředek identifikující adresáta musí splňovat určité sémantické požadavky, tj. použitý výraz musí na osobu adresáta nějak odkazovat. Může to však platit jen subjektivně, z pohledu mluvčího: i pokud totiž mluvčí adresuje druhému nepřiliš lichotivý výraz, s jehož obsahem se jeho komunikační partner neztotožňuje, je toto použití ze strany mluvčího nějak motivováno.

Jmenné oslovení se může objevit jako samostatná výpověď (*Zdeno!*) nebo jako část syntaktické konstrukce. Oslovení začleněné do věty může stát na jejím začátku, uprostřed i na konci.

2.1.3.1. Jmenné oslovení v češtině

Pro oslovování má čeština zvláštní pád substantiva, vokativ. Ve spojení *pane* + příjmení se však v hovorovém projevu vokativ často nahrazuje nominativem: *pane Procházka* místo *pane Procházko*. Podobně se užívá nominativu i ve vězeňství či armádě (*Havlíček! Podejte hlášení!*) a někdy i ve školství. Toto užití signalizuje značný rozdíl v hierarchii mezi mluvčím a adresátem, kdy mluvčí je superiorní a

adresát inferiorní. Zřejmě i proto je toto užití ve školách hodnoceno jako nevhodné (Grepel 1995: 236).

Ve funkci oslovení se může objevit:

- křestní jméno nebo hypokoristikum: *Mirku*
- přezdívka: *Šídlo*
- příjmení: *Procházková*
- titul *pane/paní/slečno*
- kombinace *pane/paní/slečno* + křestní jméno: *paní Ludmilo*
- kombinace *pane/paní/slečno* + příjmení: *slečno Marková*
- kombinace *pane/paní* + akademický titul: *pane doktore*
- kombinace *pane/paní* + profesní označení, hodnost, funkce: *pane řidiči*
- výrazy označující příslušníky sociální skupiny či organizace v širokém slova smyslu: *kolego, příteli*
- výrazy označující příbuzenský vztah: *babičko, mami*
- nomina maiestatica³: *Vaše Excellence*
- apelativa a substantivizovaná adjektiva (něžná pojmenování i nadávky): *kocourku, troubo, stará*

Křestní jméno v kombinaci s tykáním se používá v neformálních vztazích (mezi partnery, přáteli, blízkými spolupracovníky, mezi nimiž neexistuje společenská asymetrie, pro oslovení dětí apod.). V těchto vztazích je také oslovením nejběžnějším. V důvěrných vztazích a pro oslovení dětí se často používají **hypokoristika** (*Marie - Maruško*).

Ve spojení s vykáním se používá pro oslovení inferiorních partnerů pro vyjádření přátelštějšího vztahu při zachování určitého odstupu - např. profesor ke studentovi, nadřízený k podřízenému, starší spolupracovník k mladšímu.

---

³ termín převzat od M. Kneřové (1995)

Oslovení **přezdívkou** (např. *Máca, Kvítka*) se kombinuje typicky s tykáním, protože přezdívky vznikají zpravidla v užších neformálních skupinách - v oddílech, ve školní třídě a v menší míře i v rodině. Není však vyloučeno ani spojení s vykáním, pokud tak oslovuje někdo, kdo přezdívku zná, ale do užšího okruhu, který ji běžně používá, nepatří (např. rodiče - vedoucí skautských oddílů).

Oslovení **příjmením** v kombinaci s tykáním se objevuje v ojedinělých situacích, např. ve vztahu učitel - žák, jestliže je zdůrazněna učitelova autorita. Nebývá vždy vnímáno kladně (Svobodová 1996: 52). Může se objevit v humorném užití mezi blízkými osobami (*Nováku, ty zase meleš*).

Samotné příjmení v kombinaci s vykáním se užívá ve školním (např. učiliště), armádním a vězeňském prostředí. V běžné interakci ho mnozí považují za nezdvořilé (Švehlová 1995: 78). Nejčastěji je k němu dodáváno *pane/paní/slečno*, lze však doplnit i jiným titulem (*kolego* ap.). V poslední době se lze v překladové produkci setkat s příjmením i v kombinaci s akademickými tituly. Do běžného mluveného jazyka však podle našeho názoru toto oslovení neproniklo.

Oslovení **křestním jménem i příjmením** (*Petro Nováková*) působí velmi neobvykle. Podle Švehlové se používá pro vyjádření žertovného patosu (1995: 79).

Tituly pán, paní, slečna jsou typické pro formální vztahy, což předznamenává i jejich užívání s vykáním. Samy o sobě však formy *pane* a *paní*, vysl. [pani], na rozdíl od oslovení *slečno*, často nesou spíše negativní zabarvení (*pani, nevidíte, že zacláníte?*). Pro vyjádření zdvořilosti se k nim přidávají další prvky.

Základní je kombinace s **příjmením** (*paní Pospíšilová*). Má-li adresát **akademický titul**, je obvyklé ho v oslovení použít místo příjmení (*pane inženýre, paní doktorko*). Časté je také oslovení vycházející z aktuální **profesní role** adresáta, tj. označení pracovním zařazením,

vojenskou hodností, funkcí ap. (*pane řidiči, pane poručíku, paní poslankyně*). Lze říci, že se mu v češtině ve formální interakci dává před příjmením přednost. V obou těchto případech se oslovení *slečno* (**slečno doktorko, *slečno ředitelko*) nepoužívá, mluvčí volí pouze *pane* nebo *paní*. Trojčlenná kombinace obsahující funkci i příjmení (*pane předsedo Nováku*) je velmi oficiální a formální.

M. Kneřová (1995: 38) k tomu poznamenává, že z pragmatického hlediska by mělo být použití tzv. profesionálního oslovení výrazem asymetrického vztahu mezi partnery, kde mluvčí chce výše postavenému oslovenému vyjádřit svůj respekt, v češtině se však takové oslovení neužívá jen v asymetrických vztazích, ale často jako výraz vzájemné úcty a zdvořilosti i mezi partnery stejného sociálního statutu (např. *pane inženýre, paní profesorko, pane doktore*). Dále uvádí: „Vynechání titulu, zvláště akademického, v rozhovoru s partnerem v distantním vztahu platí v češtině za hrubé porušení zdvořilostních pravidel.” (Kneřová 1998: 38). Oslovení pouze akademickým titulem (např. *doktore*) nebo označením funkce (např. *předsedo*) je příznakové. Objevuje se v kombinaci s tykáním a zpravidla nese ironické nebo jinak humorné zabarvení: *doktore, přisedni si k nám*.

Oslovení *pane/paní/slečno* lze dále kombinovat s **křestním jménem** (*paní Blanko*), což dříve platilo za uctivé oslovení mezi příslušníky různého pohlaví, dnes si ho mnozí asociují spíše s oslovováním účastníků v televizních soutěžích.

Jako oslovení lze také použít označení vyjadřující **příslušnost k téže sociální skupině** (straně, organizaci, profesi), např. *kolego, kolegyně, soudruhu, soudružko, přátelé*. Některé se kombinují s tykáním - *příteli, přítelkyně* v ČSSD, jiné s vykáním (*kolego*).

Osobám vysoko ve společenské hierarchii přísluší nomina maiestatica, která se často pojí s přivlastňovacím zájmenem v atributivní

pozici (*Vaše Eminence, Vaše Excellence, otče kardinále*). Pojí se s vykáním.

V rámci rodiny se pro některé její členy používá **oslovení označením příbuzenského vztahu**, často ve zdrobnělé podobě (*mami, babičko, tatko*). Dnes se pojí s tykáním, před dvěma generacemi se však ještě vykaló i rodičům.

Ve funkci oslovení se objevují i **jiná apelativa, ev. substantivizovaná adjektiva** (*drahá, stará*), a to zvláště v neformálních vztazích. Zpravidla jsou citově zabarvena: pozitivně (něžná pojmenování mezi partnery jako *miláčku*) i negativně (sem patří např. nadávky, často navíc doplněné zájmenem *ty*, méně často i *vy*: *blbečku* nebo *ty blbečku*). Většina z nich patří do ustáleného obecně užívaného repertoáru (*lásko, broučku, idiote*), ale jazykově tvořivý mluvčí může k ozvláštňení oslovení v důvěrném vztahu použít i jiné formy, zpravidla inspirované pojmenováním rostlin nebo zvířat (*sedmikrásko, orangutane*). Tento typ oslovení se vyskytuje převážně s tykáním.

Pokud má oslovovací forma shodný přívlastek (ne ustálený jako např. v dopisech *milý, drahý, vážený* ap.), cítí se většinou jako citově zabarvená a přívlastek bývá postponován (*holka zlatá*).

Někdy může jako jmenné oslovení fungovat intonačně zdůrazněné zájmeno *ty* nebo *vy*, pak je ovšem příznakové: neformální (*ty, nedělej si ze mě blázný*) nebo nezdvořilé (*vy, dejte to sem!*)

V oblasti služeb se někdy oslovení nahrazuje tzv. oslovením nepřímým⁴: *A co si dají slečny?* (číšník k zákaznicím).

---

⁴ terminologie F. Braunové (1988) a J. Hoffmannové (1996). M. Švehlová (1995) používá označení "nekontaktní oslovovací forma"

2.1.3.2. Jmenné oslovení v evropské a mexické⁵ španělštině

O kombinovatelnosti a stylistickém hodnocení různých forem oslovení se španělská literatura zmiňuje velmi povrchně. I v tomto případě tedy budeme do značné míry odkázáni na výsledky kontrastivní analýzy.

K oslovení ve španělštině slouží zejména následující formy:

- křestní jméno nebo hypokoristikum: *Pepe, Lola, Lupe*
- přezdívka: *Cubana, Chivo*
- příjmení: *Sánchez*
- křestní jméno + příjmení: *Daniel Sánchez*
- tituly *señor/señora/señorita/joven*
- kombinace *señor/señora/señorita* + příjmení
- kombinace *don/doña* + křestní jméno
- kombinace *señor/señora* + křestní jméno
- akademický titul: *doctor, arquitecto, ingeniero, licenciado*
- profesní označení, hodnost, funkce: *jefe, capitán, patrón, chófer, portero, camarero*
- výrazy vyjadřující příslušnost k sociální skupině či organizaci v širokém slova smyslu: *colega, compañero, paisano, amigo*
- výrazy označující příbuzenský vztah: *mamá, papá, abuelo, hijo*
- nomina maiestatica: *alteza, majestad*
- apelativa a substantivizovaná adjektiva (něžná pojmenování i nadávky): *amor, pequeña, imbécil*

---

⁵ vzhledem k nedostatku odborné literatury jsme nuceni vycházet pouze z průzkumu provedeného v Ciudad de México, repertoár forem je tedy s největší pravděpodobností širší

Křestní jméno je typické pro blízké vztahy. Oslovují se jím osoby v intimním vztahu, přátelé a blízcí kolegové. Starší nebo nadřízené osoby jím oslovují děti a mladší nebo podřízené osoby. V symetrickém vztahu se křestní jméno kombinuje s tykáním. Pokud mezi mluvčími stejného pohlaví existuje generační rozdíl, může se kombinovat i s vykáním („Among equals on a tú basis, the usage of first name co-occurs with the tuteo. When generational distance exceeds one or more generations, and the interlocutors belong to the same sex, Ud. or tú may co-occur with first name.” (Solé 1978: 945)). Obvyklé jsou i zdobněliny a zkráceniny (*Dolores - Lola, José - Pepe, Guadalupe - Lupe*).

Přezdívky jsou obvyklé v blízkých vztazích.

Příjmení v kombinaci s tykáním se užívá v armádě, mezi spolužáky nebo spolupracovníky mužského pohlaví, ap., pokud mezi nimi není blízký vztah (Marín 1972: 906, Solé 1978: 946). Od příjmení, stejně jako od křestního jména, je ve španělštině možné tvořit zkráceniny (*Mayo*) (Mayoral 1989: 370). Pro americkou španělštinu Solé uvádí, že v kombinaci s tykáním ho mohou užít zejména ženy pro oslovení výrazně starších přátel opačného pohlaví („Females (and males) use last name with Ud. when interacting with male friends who are much older than they when a last-name address form – without a title – has been suggested by the elder.” (Solé 1978: 946)). V mexické španělštině ho v humorném tónu může užít i žena ke svému partnerovi (Miquel i Vergés 1963: 36).

Kombinaci **křestní jméno + příjmení** označuje Mayoral (1989: 370) za formální oslovení, blíže ho však necharakterizuje. Vyšší stupeň formálnosti vyjadřuje spojení **křestní jméno + první příjmení + druhé příjmení** (*Daniel Sánchez Rodríguez*).

Tituly *señor/señora/señorita/joven* jsou neutrální formou oslovení neznámého nebo nadřazeného dospělého. *Señor* přísluší mužům bez ohledu na společenské postavení. *Señora* se užívá pro oslovení žen vyššího věku nebo vdaných, mladé ženy se osloví spíše *señorita*. V Mexiku však existuje i hovorová zkrácenina *seño*, použitelná pro paní i

slečnu (Miquel i Vergés 1963: 67). *Joven* představuje v americké španělštině zdvořilé oslovení mladých mužů ze středních a vyšších vrstev (Solé 1978: 947, Miquel i Vergés 1963: 66). Tyto tituly se kombinují výhradně s vykáním.

Neutrální zdvořilou formou pro oslovení známé osoby je spojení **señor/señora/señorita + příjmení**.

Ke starší osobě, k níž mluvčí cítí úctu a zároveň ne jen formální vztah, se může obrátit pomocí kombinace **don/doña + křestní jméno**. Na venkově se ve stejné funkci objevuje spojení **señor/señora + křestní jméno**.

Mezi zdvořilá oslovení patří dále **akademické tituly** jako *doctor, arquitecto, ingeniero, licenciado*. Miquel i Vergés uvádí, že se v Mexiku mohou kombinovat s tituly *señor/señora/señorita*, tj. např. vedle *ingeniero* vzniká i *señor ingeniero* (1963: 81). Mayoral upozorňuje, že na rozdíl od Španělska se v některých zemích hispánské Ameriky tituly mohou kombinovat s příjmením (1989: 372). Titulem *doctor* se ve Španělsku oslovuje téměř výhradně doktor medicíny (Mayoral 1989: 372), zatímco v Mexiku tak lze oslovit i doktora filosofie, historie ap. (Miquel i Vergés 1963: 81).

Solé tvrdí, že tyto tituly se vyskytují výhradně s vykáním, a to i tehdy, je-li výpověď laděna ironicky či humorně („Nominal titles, señor/señora, señorita, and occupational titles accorded people in certain statuses, doctor, profesor, ingeniero, licenciado, etc. co-occur only with Ud. Whether the linguistic message is neutral or contains undertones of humour, irony, or sarcasm, if a last name and title are used, Ud. must co-occur with them.” (Solé 1978: 947)). Miquel i Vergés je však v tomto případě uvádí i ve spojení s vykáním: *¿Pues cuándo vienes a la casa, arquitecto?* (1963: 81).

Na adresáta se lze formálně obrátit i užitím **profesního označení, hodnosti, funkce**: *jefe, capitán, patrón, chófer, portero, camarero*.

V méně formální situaci lze užít výrazy vyjadřující **příslušnost k sociální skupině**: *colega, compañero, amigo, cuate* mezi blízkými přáteli

mužského pohlaví, *paisano* mezi osobami pocházejícími z téže oblasti, atd.

Pro oslovení některých členů rodiny se užívá **označení příbuzenského vztahu** vůči mluvčímu: *mamá, papá, abuelo, hijo* ap. Mnohé z těchto výrazů však svým užitím rámeček rodinných vztahů značně překračují. Např. v Mexiku se *papá, mamá* objevuje pro něžné oslovení dětí ze strany rodičů (jde o tzv. inverzi oslovení, kdy mluvčí oslovuje adresáta označením, které přísluší jemu samému, Braun 1988: 12). Forma *hijo, hijito* není neobvyklá u starších manželů. Užívá se však i mezi osobami nespjatými rodinnými vztahy, obvykle ze strany starší nebo výše postavené osoby k osobě mladší nebo níže postavené. *Hija* je časté oslovení mezi přítelkyněmi. Oslovení *hijo* může být dále rozvíjeno nebo doplněno přivlastňovacím zájmenem: *hijo de mi alma/de mi corazón, hijo mío* ve Španělsku, *mi hijo* v hispánské Americe (stažením vznikla forma *mijito*), přičemž tyto podoby vyjadřují intenzivnější cit nebo ironii. Formy jako *compadre* či *hermano* se používají k neformálnímu oslovení protějšku v symetrickém vztahu.

Pro držitele vysokých funkcí se užívají nomina maiestatica, např. *Vuestra Majestad* pro krále a královnu, *Vuestra/Su Santidad* pro papeže, *Vuestra/Su Excelencia* pro ministry, velvyslance atd.

Velmi časté je oslovení apelativy a substantivizovanými adjektivy. Některá přímo odkazují na citový vztah, jiná na povahu nebo podobu osloveného, např. v Mexiku *amor, mi vida, querido, viejo* mezi manželi, přáteli, pro vzájemné oslovování otce a syna, *ruco, cariño, nena, cielo, reina, negro* v intimních vztazích, oslovení syna otcem či sourozenců navzájem, *güero* mezi přáteli, na trhu ke kupujícím, *chata, chaparro, gordo, flaco* k dětem a mezi přáteli, *niño, niñito, nene, chato, chatito, chiquillo* rodiče k dětem i dospělí k dětem obecně, *linda, alma, corazón* mezi přítelkyněmi atd. Mnohé z těchto forem se užívají i ve Španělsku (např. *querido, cariño, nena*), kde se lze navíc setkat

s osloveními jako *macho, cabrón, hombre* mezi přáteli, *niña, maja, guapa, mujer* mezi přítelkyněmi, atd.

Tento typ oslovení není vždy výrazem citového vztahu, často jde jen o formulky pro navázání kontaktu, chce-li si mluvčí adresáta naklonit: *Hágame una rebajita, compadre* (klient k prodáváči), *Va usted a ver, chulita, qué bien le quedan los zapatos* (prodáváč ke kupující), *Cómo no, corazón, puede usted venir a las cinco* (kadeřnice k zákaznici).

V neformální situaci může mluvčí užít i jiného apelativního nebo adjektivního oslovení.

Vyšší míru zdvořilosti nese nepřímé oslovení, používané zejména v asymetrických vztazích, např. ke klientům: *¿Cómo dice la señora?*

K oslovení lze použít i zájmena druhé a třetí osoby: *Tú, ven aquí.*

2.2. NORMY A PŘEKŁAD

Parafrázujeme-li T. Hermanse (1996: 29), můžeme normu definovat jako pravidelnost v chování, která vznikla jako náhodné, ale účinné řešení opakujících se problémů interpersonální koordinace. Vzhledem k tomu, že se toto řešení ukázalo jako užitečné, začalo se v dané situaci přednostně používat a začalo být také očekáváno a později vyžadováno. Normu lze samozřejmě porušit, ale to s sebou zpravidla nese negativní následky - sankci či nelibost a odmítavé chování ostatních členů společenství.

Norma (požadavek, aby se jedinec v určité situaci nějak zachoval) se zpravidla vyvine z konvence (očekávání, že se tak zachová); některé normy se postupně změní až v závazná pravidla (povinnost se tak zachovat) (Hermans 1996: 29-32). Přesné hranice lze stanovit jen

obtížně: normy se pohybují se na ose mezi konvencemi a pravidly a mají i různou závaznost podle toho, kterému pólu se více blíží.⁶

Tím, že normy omezují možnost volby, vnášejí do chování řád, usnadňují a řídí rozhodování. Plní tedy ve společnosti regulační funkci. Zároveň vzniká sociální tlak na jejich dodržování, podepřený pozitivní nebo negativní motivací - odměnou či alespoň hladkou interakcí s ostatními nebo naopak trestem.

Široký pojem „chování“ zahrnuje i chování překladatelů. Překlad se odehrává v určitém společensko-kulturním kontextu, v němž platí komplex překladových norem. Tyto normy určují, co daná společnost za překlad považuje, jaký na něj má požadavky (co charakterizuje dobrý, přijatelný a špatný překlad) i jaká se k němu váží očekávání. Tím poskytují překladatelům vodítko pro neustálé rozhodování mezi různými překladatelskými řešeními. Podle Touryho lze tedy říci, že pro přijímající kulturu je „správný“ překlad takový, který odpovídá její překladatelské normě: „„translatorship’ amounts first and foremost to being able to play a social role, i.e., to fulfil a function allotted by a community - to the activity, its practitioners and/or their products - in a way which is deemed appropriate in its own terms of reference.“ (1995: 53).

V rámci téže společnosti mohou přitom existovat různé - i protichůdné - normy platné v různých menších sociálních okruzích, např. pro představitele různých generací, různých překladatelských škol apod.

V československé teorii překladu se vlivem norem na překlad zabývá již Jiří Levý, a to především v oblasti překladu literárního.

---

⁶ Toury užívá dělení na preference či osobní sklony (*idiosyncrasies*), normy (*norms*) a pravidla (*rules*), přičemž preferenci definuje jako „subjektivní nebo subjektivnější normu“ a pravidlo jako „objektivní nebo objektivnější normu“ (Toury 1995: 54).

V *Umění překladu* (1963) rozebírá dvě základní překladové normy společné většině kultur, tj. tzv. normu reprodukční (překlad jako vystižení originálu) a normu uměleckosti (překlad jako dílo s estetickou hodnotou, které tvoří součást přijímající kultury). Na příkladu proměnlivého historického chápání těchto dvou norem a jejich vzájemného poměru upozorňuje na fakt, že normy - a tedy i na nich založené pojetí „dobrého“ a „špatného“ překladu - jsou dobově podmíněny.

Komplexní model překladu založený na vlivu kulturních norem vypracoval v 80. letech představitel polysystémové školy Gideon Toury. Jeho pojetí vychází z cílového textu (tj. překladu) a rozebírá jeho postavení v systému cílové kultury. Podle Touryho dochází při překladu k manipulaci s originálním textem tak, aby výsledek vyhovoval požadavkům norem platných v dané době a dané kultuře.

Kultura i literatura jsou v této teorii pojímány jako systémy složené z dalších podsystémů (mj. i podsystému překladové literatury). K těmto systémům se váží i normy a konvence, které však nejsou neměnné, vyvíjejí se s dobou (v různých dobách a kulturách však různě rychlým tempem). Podsystém překladové literatury má rovněž své dobově vázané normy, které určují dominantní překladatelskou metodu a tím i představu o překladu ze strany příjemců. Normy platné pro překlad se přitom mohou lišit od norem platných pro původní tvorbu. Toury (1995: 28) poznamenává: „It is not unusual for a certain amount of deviance to be regarded not only as *justifiable*, or *acceptable*, but as actually *preferable* to complete normality, on all levels at once.“

Toury implicitně navazuje na Levého, když říká, že v překladu se spojují dva základní prvky: fakt, že jde o text v určitém jazyce, který se proto zařazuje do příslušné kultury nebo její části („being a text in a certain language, and hence occupying a position, or filling in a slot, in the appropriate culture, or in a certain section thereof“) a fakt, že jde o reprezentaci jiného textu v jiném jazyce, který tvoří součást jiné kultury („constituting a representation in

that language/culture of another, pre-existing text in some other language, belonging to some other culture and occupying a definite position within it") (Toury 1995: 56). Při překladu se tedy konfrontují minimálně dva jazyky a dvě kulturní tradice, tzn. dva soubory norem. Překlad se pak podle Touryho pohybuje na ose mezi „adekvátností“ (*adequacy*) a „přijatelností“ (*acceptability*) podle toho, zda se přiklání spíše k normám výchozí kultury (důraz na adekvátnost) nebo cílové kultury (důraz na přijatelnost).

Toury rozlišuje tři druhy překladatelských norem: vstupní normy (*preliminary norms*), počáteční normu (*initial norm*) a operační normy (*operational norms*). Vstupní normy určují překladatelskou politiku: které texty se v dané kultuře překládají a zda je přijatelný překlad „z druhé ruky“, tzn. zprostředkovaný přes překlad do třetího jazyka. Počáteční norma rozhoduje o tom, zda bude kladen důraz na adekvátnost nebo na přijatelnost. Operační normy se pak týkají textové výstavby překladu a výběru jazykových prostředků.

Při translatologické analýze se pokusíme vymezit, jakou počáteční normou se při překladu řídili jednotliví překladatelé a zda se liší od normy uplatňované úpravcem, tj. TV Nova.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

3.1. ÚVODEM K EMPIRICKÉ ČÁSTI

Jde o synchronní deskriptivní analýzu, jejíž metodický rámec vychází z pojetí deskriptivní translatologie G. Touryho.

První část empirického výzkumu se zaměří na vymezení norem platných pro oslovení v originálních česky a španělsky psaných filmových scénářích. Za tímto účelem provedeme kvantitativní srovnávací analýzu paralelních vzorků. Při výběru textů byl kladen důraz na to, aby nebyly starší než z 90. let 20. stol. a zachycovaly dnešní reálný svět, z výběru tedy byly vyloučeny sci-fi filmy, historické filmy atd. Empirický materiál byl zvolen tak, aby odpovídal cca 12 000 slov pro každý jazyk, resp. jazykovou variantu.

Druhá část bude sestávat z translatologické analýzy, provedené na překladu oslovení v mexické telenovele *Tres veces Sofía* z produkce TV Nova. Charakter textu odpovídá požadavkům na texty pro kontrastivní analýzu (viz výše), rozsah je o něco větší (cca 15 000 slov). Předmětem analýzy budou originální dialogové listiny, překlad před dialogovou úpravou a konečná podoba překladu po úpravě. Cílem bude rozebrat překladatelská řešení problému, identifikovat použitou překladatelskou metodu a určit její polohu na ose adekvátnost-přijatelnost. Zároveň budou analyzovány vzniklé posuny. V této souvislosti bude věnována pozornost počáteční překladatelské normě dané zadavatelem a jejímu vlivu na konečnou verzi překladu.

Kontrastivní i translatologická analýza se zaměří na formy zájmeného i jmenného oslovení v různých komunikačních situacích (v rodině, mezi přáteli a spolupracovníky, mezi neznámými osobami, ve veřejných institucích /např. školy, úřady, obchody/ atd.). U zájmeného oslovení bude výzkum zaměřen na poměr tykání a vykání v uvedených

kontextech. U jmenného oslovení budou analyzovány frekvence výskytu jednotlivých forem, jejich kombinační možnosti a frekvence oslovení obecně.

Práce bude ověřovat platnost následujících hypotéz:

A. hypotézy pro kontrastivní analýzu

- čeští dospělí mluvčí, kteří mezi sebou nemají důvěrný vztah, tíhnou k symetrickému vykání, oproti tomu doména symetrického tykání je ve španělštině širší (tj. mluvčí španělštiny uplatňují ve více kontextech sémantiku sounáležitosti)
- ve španělštině se vyskytuje více případů asymetrického zájmeného oslovení (tj. T-V) než v češtině
- ve španělštině je frekvence oslovení vyšší
- čeština vykazuje vyšší frekvenci oslovení titulem a profesním označením (typ *pane profesore, pane strážníku*)

B. hypotézy pro translatickou analýzu

- překladatelská norma je jeden z faktorů ovlivňujících výslednou podobu překladu
- počáteční překladatelská norma zadavatele (TV Nova) toleruje neobvyklou funkci a distribuci jazykových prvků, které jsou důsledkem interference originálu, a tím se liší od normy platné pro nepřekladové texty

3.2. KONTRASTIVNÍ ANALÝZA

3.2.1. Popis empirického materiálu

Pro excerpci českých oslovení jsme využili scénáře k seriálům **O zvířatech a lidech** (1994, scénář Jiří Melíšek a Otto Zelenka), **Hotel Herbich** (1999, scénář Petr Zikmund), **Život na zámku** (1994, scénář Jan Míka) a **Na lavici obžalovaných justice** (1998, scénář Jiří Křížan).

Podkladem pro zkoumání španělských oslovení byly filmy **Hazlo por mí** (1997, scénář Juan M. Hernández Gascón), **Carne trémula** (1997, scénář Pedro Almodóvar), **Todo sobre mi madre** (1999, scénář Pedro Almodóvar) a telenovela **El secreto** (2001, scénář Susana Prieto podle předlohy Jesúse Calzady).

Pro analýzu mexických oslovení jsme použili film **El Callejón de los Milagros** (1994, scénář Vicente Leñero), epizodu **Daniel y Valeria** z filmu **Amores perros** (2000, scénář Guillermo Arriaga Jordán) a telenovely **Cuando seas mía** (2001, scénář José Luis Durán podle předlohy Fernanda Gaytána) a **Rosalinda** (1999, scénář Carlos Romero a Kari Fajer podle předlohy Delie Fiallo).

Vzhledem k rozsahu scénářů nebylo možné je zpracovat v celé šíři. Pro excerpci oslovení jsme tedy vybrali ucelené sekvence tak, aby zachycovaly co nejširší škálu situací. Celkový počet slov připadajících na jeden zdroj je přibližně 3000, podrobné statistické údaje uvádíme v tabulkách v příloze. Veškeré citované údaje, včetně výčtu filmových postav, vycházejí pouze z excerpovaných pasáží.

Telenovela je specifický fenomén, který u nás v době, kdy jsme empirický materiál získávali, ještě neměl obdobu. Pro kontrastivní analýzu jsme proto zvolili seriály, které z naší filmové produkce telenovelám nejvíce odpovídají - jde o nenáročný, konzumní žánr bez zvláštních uměleckých ambicí.

Pro zajímavost jsme do srovnání španělských a mexických scénářů zařadili vedle telenovel i tzv. „umělecké“ filmy, abychom zjistili, zda se v charakteru či ve frekvenci oslovení neliší. Pokusili jsme se tak doplnit informace získané z teoretické literatury. Jak jsme se již zmínili v úvodu, odborná literatura na téma oslovení není příliš aktuální a často obsahuje jen velmi obecná tvrzení, která neberou ohled na odlišné varianty španělštiny.

3.2.1.1. Přehled filmů a nejvýznamnějších postav

V následujícím textu podáme přehled excerpovaných scénářů a výčet nejdůležitějších postav. V závorkách za jmény uvádíme jejich věk. Vzhledem k tomu, že přesný věk postav je ve filmech zmíněn jen výjimečně, ve většině případů jsme byli odkázáni na vlastní odhad. Pro oslovení v konkrétní situaci je však určující spíše generace, a tu lze určit dosti spolehlivě.

3.2.1.1.1. Český vzorek

Seriál **O zvířatech a lidech** se soustředí na peripetie veterinární kliniky a jejího osazenstva, zejména primáře Václava Hrubeše (50), lékařů Olgy Novotné (45), Marie Hokové (60), Pavla Soslíka (35-40), Antonína Marata (30-35), sekretářky Jany Darkové (35-40), sestry Magdy Tánské (20-25) a techniků Hanzela (65) a Tachecího (55). Mezi další významnější postavy patří zvěrolékař v ZOO Karel Souček (55), spekulant Mach (45-50) a restituent Sádek (60-65).

Hotel Herbich popisuje události v rodině Herbichů, kteří v restituci získali zpět hotel. Hlavní postavy jsou paní Ada (70), důstojná dáma, vdova po majiteli hotelu a matka bývalého stranického funkcionáře a posléze hoteliéra Karla (50-55), filologa Tomáše (45-50) a lékařky Heleny (40-45), její sestra Lili (70), Karlova družka Irena (35) a

její dcera Anička (5). Další postavy jsou Helenin přítel Kraus (40), její dcera Martina (18), kolega Vítek (30), primář (60), sekretářka primáře (45-50), zaměstnanci hotelu atd.

Život na zámku se věnuje životu rodiny Králových: zubního lékaře Přemysla Krále (45-50), jeho manželky středoškolské profesorky Marie (45-50), babičky (70), dcery Simony (18) a syna Otakara (20-25). Mezi další postavy patří zdravotní sestra v Králově ordinaci Karla (45), ředitel školy (60), sekretářka Renata (30), praktikantka (25), studenti (18) atd.

V seriálu **Na lavici obžalovaných justice** jsou to zejména justiční čekatelé Tomáš (25) a Jaromír (25), soudci Navrátil (65), Jurka (40), Vítek (40), Horvátková (45), Keberová (40), Škodná (40), Šípková (40), Vlčková (30), bytná (75), profesor na penzi (70), soudní znalec (45), Ester Valentová (25), Karel Valenta (25) a jejich syn Honzík (5).

3.2.1.1.2. Španělský vzorek

Hazlo por mí popisuje příběh novopečeného ředitele textilní továrny Andrése (35-40), jeho ženy Núrie (35), syna Davida (5), Andrésovy milenky Isabel (25) a jejího přítele Francisca (25-30). Ve filmu vystupují i Núriini rodiče Lola (55-60) a Antonio (60), rodinný přítel Miguel (60), Andrésova sekretářka Pilar (50-55) a další.

Carne trémula zachycuje milostný pětiúhelník vychovatelky v dětském domově Eleny (30-35), bývalého policisty, nyní vozíčkáře a Elenina manžela Davida (35), jeho kolegy Sancha (40), Sanchovy ženy Clary (40) a čerstvě propuštěného vězně Víctora (25). Vedlejší postavou je Elenina kolegyně Clemen (40) a prodavačka, která dodává do domova potraviny (45).

Ústředními postavami filmu **Todo sobre mi madre** jsou zdravotnice Manuela (40), její syn Esteban (18), Manuelina kamarádka z mládí, transvestita a prostitutka Agrado (40), jeptiška Rosa (20-25), herečky Huma (45) a Nina (25) a Rosina matka (55).

V telenovele **El secreto** vystupují Fernando (35), jeho tchyně María Gloria (55-60), její dcera Mercedes (35-40), Fernandova nevlastní dcera Virginia (25), chůva Sara (25), Virginiina kamarádka Mayte (25) a její manžel Joaquín (25), manželé Patricia (30) a Alberto (35) a Fernandovi kolegové Eduardo (35), Ana (30-35), Manuel (60) a Jaime (20-25).

3.2.1.1.3. Mexický vzorek

El Callejón de los Milagros je jméno ulice v nepříliš luxusní čtvrti ve velkém městě, pravděpodobně v samotném Ciudad de México. Ve filmu, rozčleněném na několik povídek, se proplétají osudy lidí ze sousedství: majitele hospody Rutilia (55-60), jeho ženy Eusebie (55-60), jejich syna Chavy (20-25), jeho kamaráda holiče Abela (20-25), kartářky Cataliny (40-45) a její dcery Almy (17-20), Alminy kamarádky Maru (17-20), staropanenské Susany (40), číšníka v Rutiliově hospodě Güicha (25-30), mladého prodavače a později Rutiliova milence Jimmyho (20-25), zlatníka Fidela (55-60), zubaře Beltrána (50-55), krále žebráků Zacariase (55-60), knihkupce Ubalda (60) a dalších.

Povídka **Daniel y Valeria**, která tvoří součást filmu **Amores perros**, se soustředí především na vztah čtyřicátníka Daniela a modelky Valerie (25). Mezi vedlejší postavy patří Valeriin kolega Andrés (45-50), manažer Manuel, lékař (50) a sestra (35), televizní moderátoři (40-45), Danielova žena Julieta a Danielovi kolegové z práce (35-40).

Telenovela **Cuando seas mía** je vzhledem ke svému rozsahu na postavy bohatá. Hlavní osa příběhu se točí kolem členů široké rodiny Sánchez Serrano, tj. zejména rodinného matriarchy Inés (70-75), jejího syna Juana Francisca (55-60) a jeho ženy Ángely (40-45), jejich synů Fabiána (30-35) a Bernarda (25), Fabiánovy ženy Bárbary (30), Fabiánovy milenky Marcíi (40), Fabiánova (zřejmě) bratrance Diega (30-35), jeho ženy Berenice (25-30), jeho osudové lásky Eleny (30-35), jeho sester Diany (25-30) a Daniely (20-25) atd. Rodina Sánchez Serrano patří k vyšší společenské vrstvě.

Telenovela **Rosalinda** zachycuje rovněž osudy členů rozvětvené rodiny. Hlavními postavami jsou Rosalinda alias Paloma (30), její manažer Alex (30-35), manžel Fernando José (30), jeho domnělá matka Valeria (45-50), její dlouho utajovaná dcera Abril (17-20), Valeriin bratr Alfredo (50-55) a jeho žena Soledad (50-55) (rodiče Rosalindy-Palomy), švagr Soledad Javier (50-55) a jeho děti Fedra (25-30), Lucy (25) a Beto (20-25). Rodina Altamiranových, k níž patří Valeria a Alfredo, je velmi dobře situovaná, zatímco Soledad a Javier pocházejí ze skromnějších poměrů.

3.2.2. Zájmené oslovení

Úvodem upozorňujeme, že při vypracování přehledu zájmeného oslovení jsme brali ohled především na reprezentativnost a nesnažili jsme se o vyčerpávající soupis. Citované údaje jsou tedy pouze příklady.

Reciproční oslovování budeme v příkladech značit znaménkem „-“ (např. Karel - Rudolf), nereciproční symbolem „→“ (např. Karel → Rudolf). Pokud se tentýž typ oslovení vztahuje k více osobám nezávisle na sobě, používáme pro zkrácení lomítko „/“ (např. Karel →

Rudolf/Anička), pokud se vztahuje k více osobám současně, používáme čárku „ , , ” (např. Karel → Rudolf, Anička).

3.2.2.1. Zájmené oslovení v českých textech

Reciproční tykání

O zvířatech a lidech

Tykají si osoby v mileneckém vztahu (Darková - Souček, Hoková - Hanzel) i osoby, jejichž důvěrný vztah již skončil (Darková - Hrubeš). Až na jednu výjimku si tykají kolegové z kliniky (Hrubeš - Hoková - Seslík - Marat - Novotná).

Hotel Herbich

Tykají si osoby v manželském a mileneckém vztahu (Karel - Irena, Helena - Kraus), členové rodiny (Karel (otec) - Rudolf (syn), Irena (matka) - Anička (dcera), Karel - Helena - Tomáš (sourozenci), Karel/Helena/Tomáš (děti) - paní Ada (matka)), bližší kolegové v práci (Helena - Soňa).

Život na zámku

Tykají si manželé (Král - Králová) a členové rodiny, s výjimkou tchyně a snachy (Královi (rodiče) - Simona/Otakar (děti)). Tykají si spolužáci ve škole (Simona - Raisová) a bližší kolegové (Králová - Nováková).

Na lavici obžalovaných justice

Tykají si přátelé (Jaromír - Tomáš) a bližší kolegové (Navrátil - Bareš, Škodná - Šípková, redaktorka televize - kameraman, v soukromí: vyšetřovatel - státní zástupce).

Nereciproční tykání

O zvířatech a lidech

Objevil se jeden případ nerecipročního tykání, a to ve vztahu mezi lesákem a jeho známým z vesnice. O jejich vztahu nelze nic vyvodit, neboť jde jen o epizodní postavy.

Hotel Herbich

Ve sledovaném vzorku se nevyskytlo.

Život na zámku

V afektu tyká Králová při hodině své drzé studentce. Studentům tyká také v neoficiální situaci (na maturitním večírku, kde dojetí a mateřský přístup převáží nad dosud distantním vztahem). V ostatních případech studentům vyká a oni jí vykají vždy. Své tchyni Králová vyká, ta jí tyká.

Na lavici obžalovaných justice

Neobjevilo se.

Reciproční vykání

O zvířatech a lidech

Vykají si osoby v hierarchickém pracovním vztahu (lékaři na klinice - veterinární sestra/veterinární zřízenec), osoby v obchodním nebo jiném formálním vztahu (pracovníci kliniky - klienti, Hrubeš - Mach - Sádek, lesák - Novotná).

Hotel Herbich

Vykají si osoby v hierarchických pracovních vztazích (primář - Helena, vedoucí pošty - Karel, sekretářka - Helena) a osoby v obchodním nebo jiném formálním vztahu (Karel - automechanik, lidé na poště - poštovní zaměstnanci, Karel - právník, pacienti - lékaři, paní Ada/Irena/Karel - provozní ředitel hotelu).

Život na zámku

Vykají si osoby v hierarchickém pracovním vztahu (sekretářka ředitele - ředitel školy, ředitel/zástupce ředitele - Králová), osoby ve formálním vztahu (Král - pacient, Králová - zájemce o výměnu bytu, Králová - rodiče studentů, Král - studentka pedagogiky na praxi, ředitel školy - Král, Simona - redaktoři periodika). Vykají si babička a soused pan Vaněk, přestože k sobě začínají cítit náklonnost. Králová si vyká se studenty.

Na lavici obžalovaných justice

Vykají si osoby v hierarchickém pracovním vztahu (soudci - justiční čekatelé), kolegové, mezi nimiž není bližší vztah (Horvátková - Keberová, Vlčková - Šípová), osoby v obchodním nebo jiném formálním vztahu (advokát - klient, soudní znalec/sociální pracovník - rodiče dítěte, redaktorka televize - soudce, bytná - Jaromír/Tomáš).

V seriálu **O zvířatech a lidech** se jednou vyskytlo i onikání: v ironickém tónu tak oslovuje Olga kolegu Marata, když mu vytýká jeho žárlivý výstup vůči jiné kolegyni. Výjimečnost tohoto oslovení podtrhuje i použité příjmení v nominativu: *To se vyznamenali, že jo, Marat!*

3.2.2.2. Zájmené oslovení ve španělských textech

Reciproční tykání

Hazlo por mí

Tykají si osoby v mileneckém nebo manželském vztahu (Antonio - Lola, Núria - Andrés, Isabel - Francisco), přátelském vztahu (Isabel/Luisa - přátelé na módní přehlídce), kolegové (Isabel - Luisa) a členové rodiny s výjimkou zetě a tchána (Núria/Andrés (rodiče) - David

(syn), Lola/Antonio (rodiče) - Núria (dcera), Lola/Antonio (prarodiče) - David (vnuk)). Tykají si majitelka butiku Luisa a zákaznice Núria, což není ve Španělsku neobvyklé, není však vyloučeno, že mají bližší vztah. Reciproční tykání se dále vyskytlo v těchto dyádách: člen vězeňské služby na vrátnici - Isabel (kontext však napovídá, že se mohou znát), členka vězeňské ostrahy - Isabel, Isabel - obsluha v restauraci, neznámý muž - Isabel (zve ji na skleničku).

Carne trémula

Tykají si Elena a drogový dealer (pravděpodobně se znají již delší dobu, navíc jsou zřejmě oba mladí), osoby v důvěrném vztahu: Elena - Víctor (měli již spolu intimní kontakt), Elena - David (manželé), Sancho - Clara (manželé), kolegové: Sancho - David, hrobníci, Elena - Clemen. Tykají si i sokové David a Víctor, přestože se dříve poznali jen v roli policisty a zatýkaného, a Clara a Víctor od první chvíle, kdy se setkají.

Todo sobre mi madre

Tykají si členové rodiny (Manuela (matka) - Esteban (syn), Rosa - matka), přátelé (Manuela - Agrado) a kolegové (Manuela - Mamen, Manuela - lékaři, Rosa - jiná jeptiška (v tomto případě je dalším důvodem pro tykání církevní úzus)). Agrado tyká lékárníkovi a lékárník Agrado a Manuele. Agrado tyká při prvním kontaktu Manuele, když ji považuje za cizí osobu. Nina tyká již při prvním kontaktu Manuele, Manuela skupince mladých lidí.

El secreto

Tykají si osoby v manželském nebo mileneckém vztahu (Joaquín - Mayte, Patricia - Alberto), přátelé (Mayte - Ana, María Gloria - přítelkyně) a kolegové bez ohledu na generační rozdíly (Fernando - Eduardo - Manuel - Ana - Jaime). Tyká si i chůva Sara s otcem dítěte Fernandem.

Nereciproční tykání

Hazlo por mí

Rodinný přítel Miguel a jeho manželka tykají o generaci mladší Núrii. Núria Miguelovi vykává. Podobně tyká Antonio svému zeti Andrésovi, zatímco Andrés jemu vykává. V emocionálně vypjaté (nikoli konfliktní) situaci Núria tyká policistům (*ayudadnos, por favor*), v ostatních případech se však ve styku s policií vyskytuje reciproční vykání.

Carne trémula

Policista David tyká při zásahu pachateli Víctorovi, pravděpodobně s cílem zvýšit apelativnost pokynů. Ostatním zúčastněným osobám (svědkyním) vykává, pouze v případě Eleny, která ve vypjaté situaci váhá s uposlechnutím jeho příkazu, přejde od vykání k tykání. Davidovi tyká i druhý zasahující policista Sancho. Na hřbitově Víctor žádá hrobníka o laskavost a vykává mu, hrobník mu tyká. Zde může hrát roli generační rozdíl.

Ve filmu se objevil i momentální přechod od tykání k vykání: Sancho tak v humorném tónu odpovídá své ženě, kterou překvapilo, že ho našla doma, vzápětí ale přejde zpět k tykání: *¿Pero tú qué haces aquí? – Vivo aquí. Me casé con usted mucho antes de que tuviera el mal de Alzheimer. ¿De dónde vienes?*

Todo sobre mi madre

Jeptiška Rosa tyká Agrado a Manuele, zatímco Agrado jí vykává. Agrado s Manuelou tyká i jiná jeptiška. Zajímavým vývojem prošlo zájmené oslovení mezi herečkou Humou a Manuelou. Poprvé, kdy Huma na Manuelu promluví, chce ji jako cizí osobu vykázat z herecké šatny a vykává jí. Když zjišťuje, že Manuela něco ví o její herecké partnerce Nině, která ji svou profesionální nekázní dovádí k zoufalství, přejde v tykání. Manuela, která vyhoví její žádosti o pomoc, ještě

několikrát Humě vyká, pak však přebírá v pátrání po Nině iniciativu a spolu s tím i ona přejde v tykání.

El secreto

Nereciproční tykání se objevuje v prvním případě mezi lékařem a Virginií. Zde ho zřejmě opodstatňuje věkový rozdíl a fakt, že se oba zřejmě delší dobu znají. V druhém případě chůva tyká Fernandově tchyni Marii Glorii a María Gloria jí tyká. Důvodem je zřejmě vedle nerovného postavení i věkový rozdíl.

Reciproční vykání

Hazlo por mí

Oboustranné vykání jsme zaznamenali v hierarchických pracovních vztazích - mezi služkou a Nurií, ev. Lolou, a mezi Andrésem a jeho sekretářkou. Až na jednu výjimku zmíněnou výše se reciproční vykání vyskytuje v kontaktu s policisty.

Carne trémula

Navzájem si vykají příslušníci policie a svědkové domnělého trestného činu.

Todo sobre mi madre

Manuela vyká taxikáři a lékař manželce pacienta.

El secreto

Ve sledovaném vzorku se neobjevilo.

3.2.2.3. Zájmené oslovení v mexických textech

Reciproční tykání

El Callejón de los Milagros

Navzájem si tykají členové rodiny: manželé mezi sebou (Fidel - Eusebia), rodiče s dětmi (Fidel/Eusebia - Chava, Catalina - Alma) a přátelé (z mladší generace Abel - Alma, Abel - Chava, ze starší Fidel - Ubaldo, Rutilio - Ubaldo, Fidel - Rutilio). Automaticky si tykají Almína kamarádka Maru a její vrstevníci Abel a Chava.

Daniel y Valeria

Tykají si milenci a manželé (Valeria - Daniel, Daniel - Julieta), kolegové (Valeria - Andrés, Daniel - spolupracovníci v redakci, Valeria - Manuel), přátelé (Daniel - lékař) a televizní moderátoři se slavnými osobnostmi (Valeria a Andrés) v bulvárním společenském pořadu.

Cuando seas mía

Navzájem si tykají osoby v manželském nebo mileneckém vztahu (Fabián - Bárbara, Fabián - Marcia), členové rodiny (Bernardo/Fabián (vnuci) - Inés (babička), Juan Francisco (syn) - Inés (matka), Marcia - její matka) a bližší spolupracovníci (Fabián - Maldonado). Oproti očekávání si tyká Ángela s Inés (snacha - tchyně).

Rosalinda

Tykají si přátelé (Gerardo - Fernando José, Alex - Natalia, Natalia - Rosalinda) a členové rodiny (Fedra (neteř) - Soledad (teta), Alfredo - Valeria (sourozenci)).

Nereciproční tykání

El Callejón de los Milagros

Případy nerecipročního tykání souvisely s generačním rozdílem (Rutilio → Güicho, Rutilio → Abel, Rutilio → Jimmy, klient ve středním věku → Abel, Rutilio/Fidel → Alma). V případě oslovení Abela a Almy ze strany Fidela a Rutilia přistupuje ještě fakt, že je zřejmě navzájem znají od dětství. V případě, kdy Rutilio tyká Güichovi a poté prodavači Jimmymu, zřejmě hraje roli i rozdíl ve společenské hierarchii: Güicho je Rutiliův zaměstnanec, podle systému sémantiky moci je Jimmy jako prodavač společensky „podřízen“ klientovi.

Daniel y Valeria

Objevuje se jen jednou, kdy sekretářka Danielovi vyká, on jí tyká.

Cuando seas mía

Případy nerecipročního tykání se neobjevily.

Rosalinda

Nereciproční tykání se objevuje ve vztahu ke služebnictvu (Fedra → Alcira, Valeria → Berta/Abril) a mezi příbuznými obou partnerů, existuje-li generační rozdíl (Soledad (tchyně) → Fernando José (zeť), tchyně → Lucy, Alfredo/Soledad (Betův strýc a teta) → Abril (Betova nastávající)). V posledním případě Abril poté, co je představena tetě a strýci svého nastávajícího, vyká, je však vyzvána k neformálnímu oslovení a následně si všichni tykají. V jednom případě se nereciproční tykání objevuje proto, že jeden z partnerů komunikace trvá na důvěrném oslovení, druhý chce naznačit svou neochotu k důvěrnému kontaktu (Valeria → muž, se kterým má nemanželské dítě a který ji vydírá).

Reciproční vykání

El Callejón de los Milagros

Ze známých osob si vykají Ubaldo a doktor Beltrán, Ubaldo s Eusebíí, Catalina se Susanitou, Catalina s Fidelem. Vykání mezi neznámými osobami se vyskytlo ve vzorku jednou, a to mezi řeznicí a zákaznicí (obě ve středním věku).

Objevil se i jeden případ momentální změny tykání ve vykání. Popudlivý Rutilio v hněvu vyká svému zaměstnanci Güichovi, kterému jinak tyká: *¡Usted también me tiene hasta la madre!*.

Daniel y Valeria

Objevuje se jednou, ve formálním prostředí nemocnice, kde si vykají zdravotní sestra a Daniel.

Cuando seas mía

Recipročně si vykají cizí osoby ve formálním, oficiálním vztahu, např.: soudkyně - osoby přítomné u soudu (obžalovaný, svědci, obhájci, justiční stráž, nižší pracovník soudu), Bárbara - soudní exekutor, Diego - telefonní operátorka. Vykají si i osoby v hierarchickém pracovním vztahu: Diego - služka, Elena - její šéf dr. Avellaneda, Diego - jeho sekretářka.

Rosalinda

Vykají si osoby ve formálním vztahu (Rosalinda-Paloma (pacientka) - lékař/sestra, prodavač - klient), cizí osoby při prvním kontaktu (Soledad/Lucy - Rosalinda-Paloma, ačkoli v tomto případě jde jen o domněle cizí osoby, Soledad totiž v Palomě nepoznává svou ztracenou dceru Rosalindu) nebo osoby, které chtějí vykáním vyjádřit odstup (Valeria - Soledad: švagrové, které nemají dobré vztahy).

3.2.2.4. Srovnání výsledků navzájem

Z přehledu zájmenného oslovení v českých, španělských a mexických textech vyplynuly shody a rozdíly, které se pokusíme shrnout níže.

Reciproční tykání se ve všech třech vzorcích užívá mezi milenci, manželi, přáteli, blízkými kolegy a v rámci rodiny s výjimkou snachy či zetě a rodičů manžela či manželky. Ve španělských scénářích se však vyskytlo i mezi neznámými osobami, které se náhodně setkávají, a to včetně osob ve formálním vztahu, např. mezi návštěvou a vězeňskou ostrahou, klientkou a obsluhou v motorestu, klientkami a lékárníkem. V mexických scénářích si navzájem tykají televizní moderátoři s celebritami, což je např. ve Španělsku běžné, nelze však vyloučit, že se znají. V jednom případě si také tyká snacha s tchyní, jde však o výjimku.

Nereciproční tykání je motivováno zpravidla generačním rozdílem, kdy starší osoba tyká osobě mladší. Ve většině takových dvojic, které se v analyzovaném materiálu vyskytly, se oba zřejmě znají od doby, kdy mladší byl ještě dítě, a nereciproční oslovení se udrželo až do dospělosti. Až na jednu zmíněnou výjimku se toto oslovení užívá také mezi snachou či zetěm a rodiči manžela či manželky. U vrstevníků může být důvodem pro toto oslovení jejich nerovné postavení, kdy výše postavená osoba tyká osobě níže postavené. Tato situace se vyskytla v českém vzorku jednou, ve španělském ani jednou, v mexickém několikrát.

Pokud jde o český vzorek, v dalších podobných dvojicích, jež však tvoří kultivovanější postavy (sekretářka - ředitel a sestra - lékař, oproti dvojici vesnický muž - pracovník lesní správy, kde se vyskytlo oslovení nereciproční), se vyskytuje reciproční vykání a rozdílné jmenné oslovení. Ve španělském vzorku je situace obdobná, služebná a členové rodiny si vykají a vyká si i sekretářka s ředitelem. V mexickém vzorku se

vyskytly případy nerecipročního oslovení i u kultivovanějších postav (služebnictvo - členové rodiny, sekretářka - manažer). Přesto lze říci, že podobné situace jsou řešeny v mexickém vzorku i recipročním vykáním a rozdílným jmenným oslovením.

Pro češtinu, evropskou i mexickou španělštinu také shodně platí, že mluvčí může v afektu přejít k tykání namísto očekávaného vykání, což je pro komunikačního partnera urážlivé. V mexické španělštině se však vyskytlo i několik případů, kdy mluvčí dává svému komunikačnímu partnerovi najevo nelibost naopak tím, že od tykání přejde k vykání.

Reciproční vykání se shodně vyskytlo ve formálních vztazích, např. mezi lékaři a pacienty. Jak jsme uvedli výše, je také obvyklé v hierarchických pracovních vztazích, ačkoli v mexickém vzorku se vyskytlo i několik případů nerecipročního tykání. V mexickém vzorku se reciproční vykání vyskytovalo na rozdíl od španělského také v oblasti služeb (vedle nerecipročního tykání).

3.2.2.5. Srovnání výsledků s hypotézami pro kontrastivní analýzu

Cílem kontrastivní analýzy zájmeného oslovení bylo především ověřit platnost následujících hypotéz:

- čeští dospělí mluvčí, kteří mezi sebou nemají důvěrný vztah, tíhnou k symetrickému vykání, oproti tomu doména symetrického tykání je ve španělštině širší (tj. mluvčí španělštiny uplatňují ve více kontextech sémantiku sounáležitosti)
- ve španělštině se vyskytuje více případů asymetrického zájmeného oslovení než v češtině

Pokud jde o první hypotézu, domníváme se, že platí spíše pro evropskou španělštinu. Reciproční zájmené oslovení v mexické španělštině se v mnohých rysech blíží češtině.

Ani druhá hypotéza se zcela nepotvrdila. Podle výsledků analýzy platí spíše pro mexickou španělštinu, evropská španělština tíhne podobně jako čeština ve více kontextech k recipročnímu oslovení.

Výzkum tedy ukázal, že tyto dvě varianty španělštiny se v mnohých rysech podstatně liší a co do oslovení tedy nelze o španělštině hovořit jako o homogenním jazyce.

3.2.3. Jmenné oslovení

Úvodem upozorňujeme, že podobně jako u zájmeného oslovení jsme při vypracování přehledu brali ohled především na reprezentativnost. Citované příklady tedy nepředstavují vyčerpávající soupis, podrobné statistické údaje jsou zachyceny v tabulkách v příloze.

První soubor tabulek zachycuje průměrnou frekvenci oslovení vzhledem k počtu slov a počtu replik. Druhý soubor je věnován distribuci jednotlivých forem v každém vzorku.

Pro klasifikaci jmenného oslovení jsme zvolili formální hledisko. Proto řadíme oslovení jako *tía* či *hermana* do kategorie výrazů označujících příbuzenský vztah, přestože se v některých případech užívají i mimo rodinu, např. mezi přáteli. Jedinou výjimkou je zde oslovení typu *madre* pro matku představenou a *sestřičko* pro zdravotní sestru, neboť v tomto případě jde spíše o oslovení profesním zařazením. Jednočlenné a vícečlenné apelativní výrazy nerozlišujeme, tj. oslovení jako *amor* a *mi angelito bello* řadíme shodně do kategorie něžných apelativ.

3.2.3.1. Jmenné oslovení v českých textech

Křestní jméno nebo hypokoristikum

O zvířatech a lidech

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují kolegové na klinice (Souček/Marat → Hrubeš, Soslík - Hoková) a osoby v důvěrném vztahu (Darková - Souček). V kombinaci s vykáním se vyskytlo pro oslovení veterinární sestry, tj. osoby podřízené (Marat → Tánská).

Hypokoristikum se vyskytlo pouze jednou, známého muže z vesnice tak oslovuje lesák.

Hotel Herbich

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují sourozenci (Ada - Lili), osoby v důvěrném vztahu (Kraus → Helena), kolegové (Vítek → Helena).

Křestním jménem v domácí podobě v kombinaci s tykáním oslovují rodiče děti (Irena → Anička), v kombinaci s vykáním se objevuje pro oslovení Heleny ze strany mateřské paní sekretářky, která Helenu znala již jako řadovou lékařku a poté ji Helena „zdědila“ spolu s primariátem po svém předchůdci. Stejným způsobem oslovuje mladší barmanku provozní vedoucí.

Život na zámku

Křestním jménem oslovují rodiče děti (Král/Králová → Simona), redaktor novin svou kolegyni, profesorka některé své studenty (Králová → Roman), přičemž v oficiálním školním prostředí vykává, v neoficiálním (maturitní večírek) tyká.

Hypokoristikem v kombinaci s tykáním oslovuje manželka manžela (Králová → Král: *Přemku*), tchyně snachu (babička → Králová: *Mařenko*), v kombinaci s vykáním nadřízený podřízenou (ředitel školy → sekretářka: *Renatko*).

Na lavici obžalovaných justice

Křestním jménem se recipročně oslovují přátelé (Jaromír - Tomáš). V kombinaci s vykáním takto oslovil i předseda soudu řadovou soudkyni, svou podřízenou (Bareš → Keberová), ta se však proti oslovení ohradila s tím, že mu také neříká křestním jménem. Oslovení křestním jménem ve spojení s vykáním dává češtině interakci mezi nadřízeným a podřízeným přátelštější ráz. Keberová tedy nechtěla překročit hranice formálního vztahu, což zřejmě souviselo s tím, že s předsedou vedla spor o zásadách soudcovské etiky a k jeho osobě měla značné výhrady.

Zdrobnělinou osloví kolegyně kolegyni (soudkyně Škodná - soudkyně Šípová: *Zdeničko*), dospělý dítě (soudní znalec → Honzík: *Honzíku*), soudce hezkou a vyzývavou čekatelku (Vítek/Jurka → Věra: *Věruško*), předseda soudu soudkyni (Bareš → Horvátková: *Marcelko*).

Přezdívka

O zvířatech a lidech

Nevyskytuje se.

Hotel Herbich

Nevyskytuje se.

Život na zámku

Nevyskytuje se.

Na lavici obžalovaných justice

Nevyskytuje se.

Příjmení

O zvířatech a lidech

Vyskytlo se jednou, v nominativu, v příznameném užití, kdy Novotná kritizuje nevhodné chování svého kolegy. Ironii zdůrazňuje i onikání: *To se vyznamenali, že jo, Marat!*

Hotel Herbich

Samotné příjmení v kombinaci s vykáním se objevuje jednou. Bývalý funkcionář Karel nenalezne jinou práci než na poštovní přepážce, kde v afektu hrubě urazí kolegyni. Příjmením (v nominativu) ho oslovuje rozčilený vedoucí pošty.

Život na zámku

Samotným příjmením v kombinaci s vykáním oslovuje profesorka některé své studenty (Králová → Raisová/Říha). V kombinaci s tykáním tak v nadsázce osloví Simona svou spolužačku (*ty, Raisová, kdybych chtěla dostat tvoji matku do blázince, pomohla bys mi?*).

Na lavici obžalovaných justice

Nevyskytlo se.

Titul pane/paní/slečno

O zvířatech a lidech

Samostatně se nevyskytuje.

Hotel Herbich

Samostatně se nevyskytuje. V jednom případě použije ing. Benda dnes již neobvyklé oslovení *milostivá paní* (ing. Benda → paní Ada).

Život na zámku

Samostatně se nevyskytuje.

Na lavici obžalovaných justice

Slovo *paní* [pani] použil alkoholik Karel Valenta k oslovení sociální pracovnice.

Kombinace *pane/paní/slečno* + křestní jméno

O zvířatech a lidech

Nevyskytuje se.

Hotel Herbich

Touto formulkou v kombinaci s vykáním oslovují lékaři a sestry mateřskou, laskavou sekretářku primáře. Stejně oslovení volí i provozní ředitel hotelu ing. Benda v kontaktu s Irenou - sekretářkou a družkou jeho nadřízeného Karla.

Život na zámku

Nevyskytuje se.

Na lavici obžalovaných justice

Soudce Jurka oslovil vyzývavou čekatelku *slečno Věro*.

Kombinace *pane/paní/slečno* + příjmení

O zvířatech a lidech

V rámci kliniky takto lékaři oslovují veterinární zřízence Hanzela a Tachecího. Příjmení v prvním případě je vždy v nominativu (*pane Hanzel*). Touto formou oslovují také osoby, se kterými jsou ve formálním vztahu: klienty (Darková → Rezniceková) a restituenta Sádka, v jehož domě klinika sídlí (Hrubeš → Sádek). Toto oslovení, s příjmením v nominativu, volí také muž ve vesnické hospodě v hovoru s lesákem (*pane Mařík*).

Hotel Herbich

Běžná forma pro oslovení osob ve formálních vztazích (Karel → automechanik, Helena → pacienti, kolegyně z pošty/právnick/ing. Benda → Karel). Osoby s kultivovanějším projevem (Helena, Karel, právník, ing. Benda) používají toto oslovení ve vokativu (*pane Herbichu*), osoby s méně kultivovaným projevem (poštovní manipulátka) v nominativu (*pane Herbich*).

Život na zámku

Oslovují se tak osoby, které se znají, ale nemají spolu bližší vztah: sousedé v domě, osoby v obchodním vztahu (lidé, kteří prodávají byt a zájemci o koupi). Stejně oslovuje také lékař své pacienty (Král → Richtr/Vaňková) a profesorka rodiče na třídní schůzce (Králová → Málek). Příjmení se vyskytuje v nominativu (*pane Richtr*) nebo ve vokativu (*pane Vaňku*, *pane Mátku*). Hovorový nominativ použil MUDr. Král, což může souviset s jeho občas bodrým vystupováním, ale také s obtížnou a nelibozvučnou výslovností vokativu jména Richtr: *Richtře*. Vokativ použila profesorka Králová a babička, které mívají ve vztahu k cizím lidem o něco rezervovanější přístup.

Na lavici obžalovaných justice

Toto oslovení je užíváno pro známé osoby ve formálním vztahu: Jaromír oslovuje mladou ženu, která k němu přišla na právní poradou, *paní Valentová*, soudce Navrátil řemeslníka *pane Ševčík*.

Akademický titul

O zvířatech a lidech

Zootechnik Tachecí osloví Seslíka bodře *doktore*. Považujeme to za záměrně příznakové užití vzhledem k tomu, že všechny ostatní podřízené osoby oslovují lékaře formou *pane doktore/paní doktorko*. Další výjimku představuje emigrant Sádek, který Hrubeše osloví *doktore*,

vedle *doktore Hruběši a pane doktore*. Domníváme se, že důvodem by mohl být mimo jiné jeho dlouhodobý pobyt v zahraničí, kde je tato forma častá.

Hotel Herbich

Nevyskytuje se.

Život na zámku

Nevyskytuje se.

Na lavici obžalovaných justice

Formou *doktore* osloví podnikatel advokáta.

Kombinace *pane/paní* + akademický titul

O zvířatech a lidech

Titulované osoby jsou oslovovány touto formou: ze strany podřízených osob na klinice (Tánská → Hoková, Hanzel → Soslík/Hoková) i jiných, se kterými je poji formální vztah (lesák → Novotná, Darková → Mach, Sádek → Hruběš/Mach).

Hotel Herbich

Formou *pane doktore/paní doktorko* v kombinaci s vykáním oslovují pacienti a sestry lékaře. Provozního ředitele ing. Bendu oslovuje paní Ada *pane inženýre*.

Život na zámku

Vyskytly se formy *pane doktore* a *paní doktorko*. *Pane doktore* oslovují pacienti, zdravotní sestra, ředitel zdravotního střediska i osoby, které s lékařem nejsou v pracovním vztahu ani nejsou jeho pacienty, např. ředitel školy, kam chodí Králova dcera. Formu *paní doktorko* použije v hovoru k MUDr. Hurdové ředitel střediska.

Na lavici obžalovaných justice

Bytná oslovuje svého známého *pane profesore*, advokát kolegyni *paní magistro*, soudce čekatele *pane magistře*, čekatelé soudce *pane*

doktore a klient advokáta *pane doktore*. (jednou se ovšem vyskytlo i samotné oslovení *doktore*).

Kombinace akademický titul + příjmení

O zvířatech a lidech

Jak jsme již uvedli výše, tuto formu (*doktore Hrubeši*) použil emigrant Sádek. Tuto formu, u nás nezvyklou, považujeme ve filmu za typizační. Domníváme se, že by mohla odrážet Sádkův dlouhodobý pobyt mimo české prostředí.

Hotel Herbich

Nevyskytuje se.

Život na zámku

Nevyskytuje se.

Na lavici obžalovaných justice

Nevyskytuje se.

Profesní označení

O zvířatech a lidech

Nevyskytuje se.

Hotel Herbich

Nevyskytuje se.

Život na zámku

Zdravotní sestru oslovuje pacient *sestřičko* a MUDr. Král *sestři*.

Na lavici obžalovaných justice

Objevila se příznaková oslovení *čekatelko a čekatelé* (ve familiárním tónu soudce Vítek → Tomáš/Jaromír/Věra) a *krásná čekatelko* (proslulý svůdce soudce Vítek → Věra).

Kombinace *pane/paní* + profesní označení

O zvířatech a lidech

Nevyskytuje se.

Hotel Herbich

Zaměstnanci hotelu oslovují Karla *pane šéf*. Pro primáře se užívá oslovení *pane primáři*.

Život na zámku

Vyskytly se formy *pane řediteli*, *paní zástupkyně* a *paní profesorko*. Oslovení *paní profesorko* používají studenti, sekretářka ředitele školy a ředitel. Oslovení *paní zástupkyně* použije významně bývalý zástupce Mára, když předává prof. Králové svou pracovnu. *Pane řediteli* oslovuje Král ředitele střediska.

Na lavici obžalovaných justice

Soudci oslovují předsedu soudu *pane předsedo*. Dále se vyskytly formy *pane soudce* (čekatelé/řemeslník → soudce Vítek/soudce Navrátil), nespisovná forma *pane soudče* (redaktorka televize → soudce Jurka) a *pane čekateli* (soudce Vítek → Tomáš). Při soudním líčení se zúčastněné osoby oslovují procesním postavením: *paní poškozená*, *pane soudní znalče*, *paní státní zástupkyně*, *pane obhájce*.

Výrazy označující příslušníky sociální skupiny či organizace v širokém slova smyslu

O zvířatech a lidech

Nevyskytly se.

Hotel Herbich

Nevyskytly se.

Život na zámku

Nevyskytly se.

Na lavici obžalovaných justice

Předseda soudu oslovuje při oficiálních setkáních ostatní soudce *kolegyně a kolegové*.

Kombinace *pane/paní* + výrazy označující příslušníky sociální skupiny či organizace

O zvířatech a lidech

Spekulant Mach oslovuje jednoho z lékařů, který mu poskytuje informace o dění na klinice, *pane kolego*. Oslovením se zřejmě snaží podtrhnout spřízněnost, protože na těchto informacích závisí úspěch jeho plánu (primáře kliniky oslovuje *pane doktore*).

Hotel Herbich

Primář oslovuje Helenu *paní kolegyně*.

Život na zámku

Nevyskytly se.

Na lavici obžalovaných justice

Oslovení *paní kolegyně* se objevilo mezi soudci (Jurka → Horvátková, Vlčková → Šípová) a ze strany advokáta ke kolegyni (Budla → Pešková). Pešková ale toto oslovení odmítla kvůli osobní antipatii vůči Budlovi a jeho praktikám.

Kombinace výraz označující příslušníky sociální skupiny či organizace + příjmení

O zvířatech a lidech

Nevyskytly se.

Hotel Herbich

Nevyskytly se.

Život na zámku

Nevyskytly se.

Na lavici obžalovaných justice

Předseda soudu oslovuje jednotlivé soudce často formou kolego + *příjmení*: kolego Jurko, kolego Vítku.

Kombinace *pane/paní* + výraz označující příslušníky sociální skupiny či organizace + příjmení

O zvířatech a lidech

Nevyskytly se.

Hotel Herbich

Nevyskytly se.

Život na zámku

Nevyskytly se.

Na lavici obžalovaných justice

Mezi soudci se vyskytlo oslovení *paní kolegyně Horvátková* a *pane kolego Jurko*, šlo však o výjimečnou, konfliktní situaci.

Výrazy označující příbuzenský vztah

O zvířatech a lidech

Nevyskytly se.

Hotel Herbich

Malé i již dospělé děti oslovují matku *mami* (Karel/Tomáš/Helena → paní Ada), otce *tati* (Martina → bývalý manžel Heleny, Rudolf → Karel). V jednom případě, kdy Karel přednáší patetickou řeč na slavnostní rodinné večeři, se objevuje *maminko* (Karel → paní Ada).

Objevil se i výraz *dítě*, resp. *děti*, avšak pouze ze strany staromódní paní Ady (paní Ada → Helena, paní Ada → Helena, Tomáš).

Život na zámku

Simona oslovuje matku *mami* a babičku *babičko* nebo *babi*. Jeden z otců na třídní schůzce oslovil ostatní *vážení rodiče*.

Na lavici obžalovaných justice

Objevilo se jednou, a to nikoli mezi členy rodiny: soudní znalec oslovuje Honzíkova otce *tatínku*.

Nomina maiestatica

O zvířatech a lidech

Nevyskytují se.

Hotel Herbich

Nevyskytují se.

Život na zámku

Nevyskytují se.

Na lavici obžalovaných justice

Soudkyně oslovuje faráře *velebný pane*.

Apelativa a substantivizovaná adjektiva

O zvířatech a lidech

Marat osloví své spolupracovnice v humoru *dámy*. Lesák se obrací na partu mužů, kteří vyklízejí hospodský sál, slovem *kluci*.

Hotel Herbich

V povznesené náladě a v lehce přezíravém tónu použije Karel pro oslovení dospělého syna oslovení *chlapče*, vzápětí oslovuje barmanku *děvenko*. Benda osloví závozníky *mládenci* a oni ing. Bendu a jeho

doprovod *chlapi*. Jednou se objevuje rozvitá nadávka *vy krávo jedna blbá* (Karel → poštovní manipulanka).

Život na zámku

Objevila se rozvitá oslovení *kluku jeden sakramentská* (babička → Otakar), *ty chytřej z Vodňan* (Simona → Otakar), což je aktualizované despektivní oslovení *ty chytřej*. Prof. Králová osloví své studentky *holky*.

Na lavici obžalovaných justice

Jurka oslovuje dotěrnou televizní redaktorku urážlivě *mladá dámo* a advokát o generaci mladšího klienta, který se nechová podle jeho pokynů, *ty blbče*.

3.2.3.2. Jmenné oslovení ve španělských textech

Křestní jméno nebo hypokoristikum

Hazlo por mí

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují manželé a milenci (Andrés - Núria, Andrés - Isabel) a přátelé (Antonio - Miguel). Oslovují tak i rodiče dítě (Andrés → David). Toto oslovení se objevuje ve vztahu blízkých lidí, mezi nimiž je generační rozdíl, a to ve spojení s nerecipročním tykáním: Núria se tak obrací na rodinného přítele ve věku svých rodičů a vyká mu, zatímco on ji oslovuje také křestním jménem, ale tyká jí (Núria - Miguel). Ve formálním vztahu mezi podřízenou a nadřízeným se vyskytuje s vykáním (Andrés/Antonio → Pilar, Núria/Lola → služebná Rosita).

Carne trémula

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují osoby v manželském nebo mileneckém vztahu (Elena - David, Víctor - Clara) a

kolegové (David - Sancho, Clemen - Elena). Vychovatelka v dětském domově tak oslovuje jedno z dětí.

Todo sobre mi madre

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují přátelé (Manuela - Rosa), blízcí spolupracovníci (Manuela - Mamen). Oslovuje se tak také Manuela s Humou a Ninou. Matka tak oslovuje syna (Manuela → Esteban).

El secreto

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují osoby v mileneckém a manželském vztahu (Mayte - Joaquín, Patricia - Alberto), přátelé (Ana - Virginia, Ana - Mayte) a kolegové, a to i v hierarchickém vztahu (Ana - Eduardo, Eduardo - Manuel). Oslovuje tak i María Gloria svého zetě Fernanda. Navzájem se tak oslovují María Gloria a chůva Sara, Sara však vykává a María Gloria tyká, což je dáno zřejmě generačním rozdílem i rozdílem v postavení. Sara však vedle tohoto oslovení užívá i spojení *doña Gloria*.

Přezdívka

Hazlo por mí

Nevyskytuje se.

Carne trémula

Nevyskytuje se.

Todo sobre mi madre

Přezdívkou je oslovována Agrado. Její původní jméno není v průběhu filmu zmíněno ani jednou.

El secreto

Nevyskytuje se.

Příjmení

Hazlo por mí

Nevyskytuje se.

Carne trémula

Nevyskytuje se.

Todo sobre mi madre

Nevyskytuje se.

El secreto

Nevyskytuje se.

Kombinace křestní jméno + příjmení

Hazlo por mí

Nevyskytuje se.

Carne trémula

Nevyskytuje se.

Todo sobre mi madre

Nevyskytuje se.

El secreto

Nevyskytuje se.

Tituly *señor/señora/señorita/joven*

Hazlo por mí

Titulem *señora* oslovuje služebná Rosita Núrii a Núriinu matku.

Carne trémula

Oslovení *señora* použije policista Sancho v rozhovoru se svědkyní a Sancho a Víctor, když na hřbitově kondolují Elenině tetě. Při policejním zásahu oslovuje David oběť Eleny *señorita*.

Todo sobre mi madre

V simulované výukové scéně lékaři oslovují *señora* asi čtyřicetiletou manželku pacienta.

El secreto

Nevyskytují se.

Kombinace *señor/señora/señorita* + příjmení

Hazlo por mí

Takto oslovuje sekretářka svého nadřízeného Andrése a policista Núriina otce Antonia.

Carne trémula

Neobjevuje se.

Todo sobre mi madre

Neobjevuje se.

El secreto

Neobjevuje se.

Kombinace *don/doña*+ křestní jméno

Hazlo por mí

Toto oslovení používá sekretářka v hovoru s Núriiným otcem Antoniem, který je její někdejší nadřízený.

Carne trémula

Neobjevuje se.

Todo sobre mi madre

Neobjevuje se.

El secreto

Chůva Sara tak jednou osloví Marii Glorii (*doña Gloria*), při jiné příležitosti však volí jen křestní jméno v kombinaci s vykáním.

Kombinace *señor/señora* + křestní jméno**Hazlo por mí**

Nevyskytuje se.

Carne trémula

Nevyskytuje se.

Todo sobre mi madre

Nevyskytuje se.

El secreto

Nevyskytuje se.

Akademický titul**Hazlo por mí**

Neobjevuje se.

Carne trémula

Neobjevuje se.

Todo sobre mi madre

Neobjevuje se.

El secreto

Virginia oslovuje lékaře *doctor*.

Profesní označení**Hazlo por mí**

Neobjevuje se.

Carne trémula

Objevilo se pouze *jefe* jako oslovení hrobníka (Víctor → hrobník).

Todo sobre mi madre

Agrado oslovuje jeptišku Rosu *hermana*.

El secreto

Neobjevuje se.

Výrazy vyjadřující příslušnost k sociální skupině či organizaci v širokém slova smyslu

Hazlo por mí

Neobjevují se.

Carne trémula

Neobjevují se.

Todo sobre mi madre

Neobjevují se.

El secreto

Neobjevují se.

Výrazy označující příbuzenský vztah

Hazlo por mí

V rodině, a to nejen mezi rodiči a dětmi, se objevuje oslovení *hijo*: Andrés/Núria (rodiče) → David (syn), Antonio (dědeček) → David (vnuk), Lola (tchyně) → Andrés (zeť). Oslovení *hija* použije Miguelova žena v hovoru k Núrii. Núria oslovuje matku *mamá*, David Andrése *papá* nebo *papi*.

Carne trémula

Oslovení, která formálně označují příbuzenský vztah, se ve filmu vyskytují ve vztahu k jiným osobám: prodavačka oslovuje Clemen *hija*, Víctor Davida a David Sancha *tío*, Clemen Elenu a Víctor Elenu *tía*.

Todo sobre mi madre

Manuela volá v zoufalství na syna *hijo mío*, Esteban a Rosa oslovují matku *mamá*. Agrado oslovuje Manuelu *tía*.

El secreto

María Gloria oslovuje svého zetě Fernanda *hijo*, Mercedes svou matku Marii Glorii *mamá*.

Nomina maiestatica

Hazlo por mí

Neobjevují se.

Carne trémula

Neobjevují se.

Todo sobre mi madre

Neobjevují se.

El secreto

Neobjevují se.

Apelativa a substantivizovaná adjektiva

Hazlo por mí

Miguelova žena oslovuje Núrii *mujer*, Andrés syna Davida *campeón*, Andrés Núrii *cariño*, Francisco Isabel *guapa*, ironicky *pijita*, Lola vnuka Davida *tesoro*.

Carne trémula

Clara oslovuje Víctora *hombre*, Clemen známou prodavačku *mujer*. Elena, čekající na drogu, nadává v afektu Víctorovi *imbécil*, *so mierda*, *baboso*, Sancho Víctorovi *so mamón*.

Todo sobre mi madre

Manuela jednou osloví svého syna *mi vida* a Rosina matka svou dceru *tesoro*. Oslovení *cariño* se objevilo mezi manžely (Paz → Carlos) a ze strany starší pomocnice v domácnosti k Rose, kterou zřejmě dlouho zná (Vicenta → Rosa). Agrado nadává svému klientovi *maricón* a *hijo puta*, oslovení *hija puta* však použije v návalu citů a v nadsázce i pro Manuelu. Objevila se i oslovení *mujer* (Agrado → Manuela, Rosa → Agrado) a *hombre* (Agrado → mladší lékárník).

El secreto

Fernando osloví svou malou dcerku *amor*, María Gloria chůvu Saru *mujer*, Patricia s Albertem se navzájem oslovují *cariño*, Alberto Patricii navíc *mi amor*. Oslovení *cariño* použije Patricia v hovoru se svou kamarádkou. Fernando osloví své přátele *chicos*.

3.2.3.3. Jmenné oslovení v mexických textech

Křestní jméno nebo hypokoristikum

El Callejón de los Milagros

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se navzájem oslovují manželé (Rutilio - Eusebia) a blízcí přátelé (Alma - Maru, Alma - Abel, Fidel - Rutilio). V kombinaci s vykáním se takto oslovují Ubaldo a Eusebia, kteří se znají (Ubaldo chodí do Rutiliovy hospody hrát domino), ale bližší vztah mezi nimi není. V kombinaci s vykáním se objevuje jednostranně ve dvojicích Catalina → Susanita a Fidel → Catalina. V

kombinaci s tykáním tak starší osoby oslovují mladší generaci (Rutilio/Fidel → Alma, Rutilio → Güicho/Abel). Některá jména se používají i ve zkrácené formě (*Catalina - Cata, Rutilio - don Ru*). Objevily se i případy křestního jména v kombinaci s adjektivem: Rutilio osloví Ubalda hanlivě *pinche Ubaldo*, Abelův klient volá na Almu *adiós, Almita chula*.

Daniel y Valeria

Křestní jméno v kombinaci s tykáním se vyskytuje mezi milenci (Daniel - Valeria), manželi (Daniel - Julieta), přáteli (Daniel - Nacho) a blízkými spolupracovníky (Andrés/Manuel - Valeria). Oslovují se tak i moderátoři s hosty bulvárního společenského pořadu, nelze však vyloučit, že se již předtím znali. Ve spojení s vykáním tak lékař oslovuje zdravotní sestru.

Cuando seas mía

Křestní jméno ve spojení s tykáním se používá mezi manželi (Fabián - Bárbara, Juan Francisco - Ángela), milenci (Fabián - Marcia), přáteli (Jorge - Diego, Jeremy - Diana) a přibližně stejně starými členy rodiny (Fabián - Diego). V rámci rodiny jím oslovují rodiče děti (Juan Francisco → Bernardo) a prarodiče vnoučata (Inés → Fabián). V kombinaci s vykáním takto oslovuje Diego služku Rocío a dr. Avellaneda svou podřízenou Elenou.

Rosalinda

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují milenci (Fernando José - Paloma-Rosalinda), manželé (Lucy - Aníbal), přátelé (Fernando José - Gerardo, Alex - Natalia) a přibližně stejně staří členové rodiny (Beto - Fedra (sourozenci), Alfredo - Javier (švagři)). Nerecipročně tak oslovují rodiče děti (Soledad/Alfredo → Rosalinda), tchyně snachy nebo zetě (Soledad → Fernando José, Aníbalova matka → Lucy) a pánové služebnictvo (Fernando José/Fedra → Alcira), i je-li

středního věku (Valeria → Berta). Mezi přáteli se v jednom případě objevilo jméno ve spojení s přivlastňovacím zájmenem *mi*: *mi Beto*.

Křestním jménem v kombinaci s vykáním oslovuje pacientka Rosalinda zdravotní sestru a Fernando José svou tchyni Soledad.

Přezdívka

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Nevyskytuje se.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Příjmení

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Nevyskytuje se.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Křestní jméno + příjmení

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Nevyskytuje se.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Tituly *señor/señora/señorita/joven***El Callejón de los Milagros**

Prodavač Jimmy oslovuje zákazníka Rutilia *señor*, Rutilio jeho osloví *joven*. Když s ním chce navázat bližší vztah (dokonce vztah milostný), žádá ho, aby ho neoslovoval *señor*, ale *don Ru* stejně jako ostatní přátelé: *no me digas señor, me llamo Rutilio ... mis amigos me dicen don Ru*.

Daniel y Valeria

Nevyskytují se.

Cuando seas mía

Oslovení *señora* se vyskytlo v oficiálních vztazích: Elena → soudkyně, exekutor → Bárbara, soudkyně → Elena/Bárbara. Diego oslovuje telefonní operátorku *señorita*. Oslovení *señor* se vyskytlo v hierarchických pracovních vztazích: služka Rocío/sekretářka → Diego, Elena → dr. Avellaneda.

Rosalinda

Toto oslovení se vyskytovalo nejčastěji ve formálních vztazích, např. ze strany lékaře/sestry k pacientovi (lékař → Lucy, sestra → Rosalinda: *señora*), ale i naopak (Alex → sestra: *señorita*) a v hierarchických vztazích služebnictva a pánů (Berta/Abril → Valeria: *señora*, Alcira → Fedra: *señorita*, služka → Alex/Fernando José: *joven*). Objevilo se však i v rámci rodiny mezi snachou a tchyní (Lucy →

Aníbalova matka: *señora*). Abril, kterou její nastávající Beto přišel představit rodině, tak oslovila jeho tetu, ta ji však vzápětí požádala, aby ji raději oslovovala *tía Soledad*.

Kombinace *señor/señora/señorita* + příjmení

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Nevyskytuje se.

Rosalinda

Takto oslovuje Valeria muže, se kterým má nemanželskou dceru a od něhož si chce udržet odstup.

Kombinace *señor/señora/señorita* + jméno + příjmení

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Soudkyně a nižší pracovník soudu tak při jednání oslovují Diega a Fabiána v roli obžalovaných (*señor Diego Sánchez Serrano, señor Fabián Sánchez Serrano*), a to nejen tehdy, chtějí-li je od sebe odlišit.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Kombinace don/doña + křestní jméno

El Callejón de los Milagros

Touto formou se oslovují lidé, kteří se znají jménem, ale uctivý, distantní vztah převažuje nad přátelským (Susanita → Catalina: *doña Cata*). Mladší generace (Alma, Abel) tak zpravidla oslovuje generaci starší (Alma → Fidel: *don Fidel*, Abel → Rutilio: *don Ru/don Rutilio*, Güicho → Rutilio: *don Ru/don Rutilio*), v případě Güicha přistupuje kromě věkového rozdílu i vztah podřízeného k nadřízenému. V některých případech se zdá, že důvodem pro toto oslovení je ekonomická nerovnost (kartářka Catalina oslovuje zlatníka Fidela *don Fidel*, zatímco on ji *Catalina*).

Když si má vdovec Fidel brát Almitu, žádá ji, aby ho neoslovovala *don Fidel*, ale jen *Fidel*. Chce tak prolomit společenskou a citovou bariéru, Alma ho však nadále oslovuje postaru - nechce ho, cítí vůči němu odstup a do výhodného sňatku ji nutí matka.

Daniel y Valeria

Nevyskytují se.

Cuando seas mía

Nevyskytují se.

Rosalinda

Nevyskytují se.

Kombinace señor/señora + křestní jméno

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Nevyskytuje se.

Rosalinda

Osobní asistentka Berta oslovuje Valerii *señora Valeria*, Abril se při představování pokusí oslovit Betova strýce *señor Alfredo*, ten ji však stejně jako předtím jeho žena žádá, aby ho oslovovala *tío Alfredo*.

Akademický titul

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Elena oslovuje svého šéfa dr. Avellanedu mimo jiné *doctor* (zřejmě nejde o doktora medicíny).

Rosalinda

Pacienti oslovují lékaře *doctor*.

Kombinace akademický titul + příjmení

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Sekretářka oslovuje Daniela *licenciado Estrada*.

Cuando seas mía

Nevyskytuje se.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Profesní označení

El Callejón de los Milagros

Objevilo se pouze *jefe*, avšak jako oslovení otce (Chava → Rutilio).

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Soudkyně oslovuje pracovníka soudu, který osobám na jednání oznamuje organizační pokyny soudce, *secretario*.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Kombinace *señor/señora/señorita* + profesní označení

El Callejón de los Milagros

Nevyskytuje se.

Daniel y Valeria

Nevyskytuje se.

Cuando seas mía

Účastníci soudního jednání oslovují soudkyni zpravidla *señora juez*. Soudkyně oslovuje justiční stráž *señores agentes de la policía judicial* nebo *señores agentes de ministerio público*.

Rosalinda

Nevyskytuje se.

Výrazy vyjadřující příslušnost k sociální skupině či organizaci
v širokém slova smyslu

El Callejón de los Milagros

Dr. Beltrán osloví svého přítele Rutilia *compañero*.

Daniel y Valeria

Moderátoři se obrací k divákům slovem *amigos*.

Cuando seas mía

Nevyskytují se.

Rosalinda

Paloma-Rosalinda oslovuje Natalii *amiga*.

Výrazy označující příbuzenský vztah

El Callejón de los Milagros

Eusebia oslovuje Rutilia *mi hijito/mi hijo*, Alma oslovuje matku *mamá*.

Daniel y Valeria

Valeria osloví moderátorku *hija*, Andrése *tío*. Andrés Valerii *tía*.

Cuando seas mía

Děti oslovují matku *mamá* (Bernardo → Ángela, Marcia → matka), otce *papá* (Bernardo → Juan Francisco), vnuci babičku *abuela* (Bernardo/Fabián → Inés). Matky oslovují své dcery *hija/mi hija* (matka → Elena, matka → Marcia), syny *hijo* (Ángela → Bernardo/Fabián), stejně však oslovuje i babička vnuky (Inés → Bernardo/Fabián: *mi hijo*).

Rosalinda

Děti oslovují matku *mamá* (Aníbal → matka, Rosalinda → Soledad), otce *papá* (Rosalinda → Alfredo) nebo *pa* (Beto → Javier), tetu *tía* (Fedra → Soledad). Oslovení *hija/hijita/hija mía* užívají rodiče k dětem (Soledad/Alfredo → Rosalinda), ale i ze strany jiných starších

členů rodiny k mladším (Soledad (teta) → Fedra (neteř), Aníbalova matka (tchyně) → Lucy (snacha)). Beto osloví několik členů rodiny *familia*.

Nomina maiestatica

El Callejón de los Milagros

Nevyskytují se.

Daniel y Valeria

Nevyskytují se.

Cuando seas mía

Nevyskytují se.

Rosalinda

Nevyskytují se.

Apelativa a substantivizovaná adjektiva

El Callejón de los Milagros

Z pozitivně nebo neutrálně laděných se vyskytlo např. *hombre*, a to i pro ženu (Rutilio → Eusebia), *vieja* pro manželku (Rutilio → Eusebia), *muchacho/muchacha* pro mladého člověka (Rutilio → Abel, Fidel → Alma), *niña* a *mi reina* pro oslovení dcery (Catalina → Alma). Většina nadávek pochází z úst impulzivního Rutilia: *puta canalla*, *pinche vieja* (Rutilio → Eusebia), *pendejo* (Rutilio → Güicho). Vulgarismus *cabrón* se vyskytuje i mezi přáteli mužského pohlaví, ne vždy s cílem vyjádřit nelibost: Rutilio → Ubaldo (nadávka), Zacarías → Ubaldo, Chava → Abel (přátelské oslovení).

Daniel y Valeria

Valeria s Danielem se oslovují nejčastěji *mi amor*, objevila se i oslovení *cariño*, *mi vida*, *flaca/flaquita*, *chiquita*, *amor*. Bývalá manželka

Julieta oslovuje Daniela do telefonu *gordo*. Výraz *cabrón* se vyskytl jako nadávka (Valeria → Daniel) i jako přátelské oslovení (kolega → Daniel, Valeria → Manuel). Andrés oslovuje Daniela *matador*. V záchvatu vzteku nadává Valeria Danielovi *pendejo, pendejo de mierda, maricón de mierda, asqueroso, hijo de puta*.

Cuando seas mía

Mezi milenci a manželi se objevilo oslovení *mi amor* (Miguel – Cristina, ironicky Fabián → Bárbara). Nadávky se nejčastěji kombinovaly s ajektivem *maldito* nebo *infeliz*: *maldita rata, traidor infeliz, rata infeliz* (Fabián → Maldonado), *maldita zorra, maldita mujer* (Bárbara → Marcia).

Rosalinda

Z pozitivně laděných se vyskytla *mi negra* (Beto → Celina), *niña* (Natalia → Rosalinda), *mi amor* (Abril → Beto, Aníbal → Lucy). Beto oslovuje prodavače ve zlatnictví *mi estimado*. Lucy oslovuje tchyni mimo jiné *doñita*.

3.2.3.4. Srovnání výsledků navzájem

Křestní jméno a hypokoristikum se užívá shodně mezi partnery, přáteli a kolegy a ze strany starších členů rodiny k mladším (rodiče → děti, rodiče jednoho z manželů → druhý z manželů). Křestní jméno v kombinaci s vykáním často užívají nadřízení k podřízeným. Ve španělském a mexickém vzorku se však objevily i případy, kdy mladší osoba takto oslovuje osobu alespoň o generaci starší (šp. Sara → María Gloria, Núria → Miguel, mex. Fernando José → Soledad). Starší osoba pak mladší osobě tyká. V českém vzorku se vyskytl mírně odlišný případ, kdy takto oslovuje starší sekretářka novou primářku, primářka ji však stejně jako všichni ostatní oslovuje kombinací *paní* + křestní jméno a

také jí vyká. Tento případ je však výjimečný a souvisí s tím, že zkušená sekretářka bere svou novou nezkušenou nadřízenou pod ochranná křídla. Reciproční oslovení jménem v kombinaci s vykáním se vyskytlo ve španělském a mexickém vzorku pro oslovení osob, které se znají, ale nemají mezi sebou bližší vztah, např. mezi sousedy v domě.

Samotné příjmení se vyskytlo pouze v češtině pro podtržení autority mluvčího.

Oslovení titulem *pane/paní/slečno* bylo v českém vzorku výjimkou a neslo mírně nezdvořilé zabarvení. Ve španělském vzorku takto zdvořile oslovil lékař manželku pacienta, v mexickém bylo toto oslovení výrazně častější, objevilo se ve formálních a pracovních vztazích i v rodině, např. mezi snachou a tchyní. Lze říci, že ve zmíněných kontextech tomuto oslovení odpovídá v češtině spíše kombinace *pane/paní* + příjmení, ev. titul či pracovní zařazení.

Oslovení kombinací *pane/paní/slečno* + křestní jméno se v češtině objevilo jen třikrát, dvakrát k vrstevníkovi ve středním věku, jednou k mladší dívce. Vždy šlo o zdvořilé oslovení, které by se na zdvořilostní stupnici zařadilo zřejmě mezi křestní jméno a kombinaci *pane/paní/slečno* + příjmení. Podobně lze obecně charakterizovat toto oslovení i v evropské a mexické španělštině. Ve španělštině, a to zejména v mexické, je však zřejmě běžnější a má i širší okruh použití, vyskytuje se např. v hierarchických pracovních vztazích, v rámci rodiny, mezi sousedy atd. Užívají ho zpravidla osoby níže společensky postavené k výše společensky postaveným nebo výše společensky postavené osoby mezi sebou. Pokud jde o nerekiproční oslovení, osoba, která takto oslovuje, může být mladší než adresát nebo stejně stará jako adresát (v tomto případě mívá horší ekonomické postavení), avšak adresát bývá ve věku alespoň 60 let. V případě recipročního oslovení bývají oba mluvčí alespoň ve věku 60 let.

Forma *pane/paní/slečno* + příjmení se užívá ve formálních vztazích, jejich frekvence v češtině však výrazně překročila frekvenci ve španělském a mexickém vzorku. Přičítáme to tomu, že v podobných typech vztahů lze ve španělštině užít kromě této formy také oslovení *pane/paní/slečno* nebo *pane/paní/slečno* + křestní jméno. Mezi takové dvojice by patřili např. lékař a pacient (v češtině lékař oslovuje *pane/paní/slečno* + příjmení, ve španělštině se objevilo *pane/paní*, sousedé v pokročilejším věku se v češtině oslovovali *pane/paní* + příjmení, ve španělštině *pane/paní* + křestní jméno).

Oslovení titulem se vyskytovalo ve formálních vztazích. V českém vzorku se titul nejčastěji kombinuje s *pane/paní*, samotný titul nebo kombinaci s příjmením považujeme za příznakové. Užití titulu se objevilo i v jiné než pracovní situaci, ředitel školy např. oslovuje lékaře, který je zároveň otcem jedné ze studentek, titulem a nikoli příjmením. Ve španělském vzorku byl jediným nositelem akademického titulu lékař, vzdělání ostatních osob však neznáme a nemůžeme proto určit, zda by byl titul použit i v jiných případech. Titul se nekombinoval s žádnými jinými prvky. V mexickém vzorku byl oslovení titulem běžné v pracovních vztazích, titul se užíval samotný nebo se kombinoval s příjmením.

Oslovení funkcí bylo v češtině dosti časté, zpravidla se kombinovalo s *pane/paní*. Osoby u soudu se oslovovaly procesním postavením, zatímco v podobné situaci v mexické telenovele bylo užito oslovení *pane* + křestní jméno + příjmení. Ve španělském vzorku se oslovení funkcí neobjevilo. V mexickém vzorku se vyskytovalo samotné, při oficiální příležitosti (soud) se tento typ vyskytl i v kombinaci s *pane/paní*.

Oslovení příbuzenským vztahem se v češtině omezilo na oslovení rodičů a prarodičů. V evropské i mexické španělštině byla oproti tomu tato forma běžná i pro oslovení dětí. V češtině se vyskytly případy, kdy

toto oslovení neoznačovalo příbuzenský vztah mezi adresátem a mluvčím, ale spíše sociální roli adresáta (jde např. o případ, kdy soudní znalec napomíná otce vyšetřovaného dítěte, a obrací se k němu výrazem *tatínku*). Ve španělštině lze toto oslovení rovněž použít v jiném vztahu, vyjadřuje však především psychologické přiblížení k druhému (*hija* mezi přítelkyněmi).

Oslovení apelativy se v češtině objevilo, bylo však výrazně méně časté než ve španělštině. Rozdíl je patrný zejména na kategorii něžných apelativ, která v českém vzorku nejsou zastoupena vůbec.

3.2.3.5. Srovnání výsledků s hypotézami pro kontrastivní analýzu

Pokud jde o jmenné oslovení, kontrastivní analýza ověřovala především platnost následujících hypotéz:

- ve španělštině je frekvence oslovení vyšší
- čeština vykazuje vyšší frekvenci oslovení titulem a profesním označením (typ *pane profesore*, *pane strážníku*)

První hypotéza se potvrdila pro srovnání mexických telenovel a českých seriálů. V mexických telenovelách byla celková frekvence oslovení asi dvakrát vyšší. Frekvence oslovení byla vyšší i ve španělské telenovele.

Pro zajímavost jsme srovnali i frekvence oslovení v mexickém a španělském vzorku. Výsledky ukázaly, že frekvence byla v obou případech (umělecké filmy a telenovely) vyšší v mexických textech.

Druhou hypotézu získaná data potvrdila pro obě varianty španělštiny, pokud jde o oslovení profesním označením. V situaci, kde sekretářka hovoří se ředitelem, se v češtině objevuje *pane řediteli*, v evropské španělštině *pane* + příjmení nebo *pane* + křestní jméno. U

soudu se v češtině přítomní oslovují procesním postavením (*pane obžalovaný, pane svědku*), v mexické španělštině se objevilo oslovení *pane* + příjmení nebo *pane* + křestní jméno + příjmení.

Pokud jde o oslovení titulem, zjistili jsme, že v mexické španělštině bylo toto oslovení běžné a hypotéza se tedy nepotvrdila. Pro evropskou španělštinu nám v tomto směru chybí data, platnost hypotézy proto nemůžeme komentovat.

3.3. TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA

3.3.1. Popis empirického materiálu

K translatologické analýze jsme zvolili telenovelu **Tres veces Sofia** (1999, scénář Martha Helena López a María Luisa Escudero, předloha Luis Felipe Salamanca a Darío García Dago), jejíž překlad začala TV Nova připravovat v roce 2002. K dispozici jsme měli originální dialogové listiny a AV nahrávky, překlad před úpravou a překlad po úpravě. Z prvních šesti dílů jsme vybrali ucelené sekvence o celkovém počtu 14 683 slov tak, aby zachycovaly co největší počet různých situací.

Na překladu se podíleli tři různí překladatelé, což vezmeme při rozboru v úvahu. Jejich jména ponecháme v tajnosti a budeme je označovat čísly.

3.3.2. Originál

3.3.2.1. Přehled nejvýznamnějších postav

V excerpovaném souboru vystupují následující postavy: žena v domácnosti Sofia (40), její despotický manžel Jorge (40) a jejich děti Andrea (16), středoškolská studentka, a Guillermo (Memo)(5). Dále Jorgeho spolupracovnice a milenka Leticia (35), kolega Cesar (40), Jorgeho matka Magnolia (70), Magnoliin soused z domova pro seniory Beto (70) a hlavní ošetřovatelka Mari (40). Z okruhu Sofiiných přátel ze školy to je její první láska Federico (40) a spolužačky Laura (40), Mercedes (40) a Elsa (40). Federico má přítelkyni Alejandru (25-30).

3.3.2.2. Zájmenné oslovení

Reciproční tykání

Tykají si osoby v mileneckém vztahu (Jorge - Leticia, Federico - Alejandra), manželé (Sofía - Jorge), přátelé a blízcí kolegové (Sofía - Mercedes, Jorge - Cesar) a členové rodiny s výjimkou snachy a tchyně. Tyká si i Andrea s Federikem v roli školního psychologa a psycholožka Alejandra tyká své pacientce (jak ji oslovuje pacientka, nevíme). V konfliktní situaci si tyká Jorge s Federikem.

Nereciproční tykání

Jorge tyká pracovníkovi rozvážejícímu pizzu. Důvodem může být jeho věk, ale také Jorgeho arogance. Magnolia tyká své snaše Sofii, Sofie jí vyká.

V několika případech se objevil momentální přechod od recipročního oslovování k nerecipročnímu. Magnolia „tykne“ Betovi, s kterým si jinak vyká, když ho žádá o laskavost. Dvakrát přejde k vykání v hovoru se svým synem Jorgem: jednou láskyplně (*véngase, mi hijo precioso*) a jednou, když ho kárá (*No me grite, Jorgito Briseño, no se le olvide con quien está usted hablando.*). Mercedes znovu začne vykat Jorgemu, když na večírku ztropí své ženě Sofii žárlivou scénu, aby mu tak dala najevo odstup (*váyase de mi casa inmediatamente*).

Federico tyká řidiči, který se srazil se Sofií a pronáší k ní urážlivé poznámky.

Reciproční vykání

Vykají si neznámé i známé osoby ve formálních vztazích (Sofia - jiný řidič, Federico - policista, Sofia - ředitel domova, Sofia - lékař), v hierarchických pracovních vztazích (Jorge - sekretářka, ředitelka školy - školní psycholog Federico, Andrea - profesor) a ve službách (Jorge/Federico - číšník, Sofia - řidič odtahové služby, Mari - Magnolia).

Jorge si před svou ženou vykává se svou milenkou Leticíí, aby zastřel, že s ní má důvěrný vztah.

3.3.2.3. Jmenné oslovení

Křestní jméno nebo hypokoristikum

Křestním jménem v kombinaci s tykáním se oslovují osoby v mileneckém a manželském vztahu (Leticia - Jorge, Sofia - Jorge), přátelé (Mercedes - Sofia), kolegové (Cesar - Jorge, Alejandra - Laura) a sourozenci (Andrea - Memo). Nerecipročně tak oslovují rodiče děti (Magnolia → Jorge, Jorge/Sofia → Andrea/Memo). Křestním jménem v kombinaci s vykáním se navzájem oslovují osoby, které nejsou v blízkém, ale také ne zcela v distantním vztahu, např. Magnolia a Beto v domově pro seniory. Mercedes takto oslovuje Jorgeho, tj. manžela své kamarádky ze školy, a Jorge Castra. V hierarchických pracovních vztazích tak nadřízení oslovují podřízené (Jorge → Marina/Enedina). Podobně i Sofia, manželka vysoko postaveného pracovníka, takto oslovuje recepční.

Přezdívka

Nevyskytuje se.

Příjmení

Nevyskytuje se.

Křestní jméno + příjmení

Magnolia takto oslovuje svého syna, když ho kárá (*No me grite, Jorgito Briseño*).

Tituly señor/señora/señorita/joven

Toto oslovení se objevuje ve formálních vztazích mezi známými i neznámými osobami. Vyskytlo se v následujících dvojicích: ředitel domova pro seniory → Sofía, recepční ve firmě, kde pracuje Jorge → Sofía, Sofía → Magnolia, služka → Mercedes, lékaři → Sofía, profesor → Andrea (známé osoby), pasažéři v mikrobuse → Magnolia, řidič → Sofía (neznámé osoby). Mercedes v nadsázce oslovuje své kamarádky *señoras*. Řidič odtahové služby oslovuje Sofii *señito*. *Joven* se vyskytlo pro oslovení číšníka.

Kombinace señor/señora/señorita + příjmení

Profesor oslovuje Andreu *señorita Briseño* a Magnolia hlavní ošetřovatelku *señorita Gómez*.

Kombinace don/doña + křestní jméno

Magnolia a jeptiška v domově osloví Beta *don Beto*, Magnolia však toto oslovení střídá s křestním jménem. Ošetřovatelky v domově oslovují Magnolii *doña Magnolia* (vedle *señora Magnolia*). Sofía

oslovuje Magnolii *doña Magnolia* (vedle *señora*). Před Jorgeho rodinou oslovuje Leticia Jorgeho *don Jorge* (vedle *licenciado Briseño*).

Kombinace *señor/señora* + křestní jméno

Recepční v Jorgeho firmě oslovuje Sofii *señora Sofía*, hlavní ošetrovatelka oslovuje Magnolii *señora Magnolia* (vedle *doña Magnolia*).

Akademický titul

Podřízené osoby oslovují nadřízené titulem, např. Enedina/Marina → Jorge: *licenciado*. Titulem se však oslovují i osoby na stejném stupni pracovní hierarchie, není-li mezi nimi bližší vztah: Jorge - Leticia (předstírají-li, že nejsou milenci). Sofía oslovuje lékaře *doctor*.

Kombinace akademický titul + příjmení

Toto oslovení je variantou k samotnému titulu (*licenciado – licenciado Briseño*).

Profesní označení

Magnolia oslovuje řidiče mikrobusu *chófer*. Andrea oslovuje středoškolského profesora *profesor*. Mari oslovuje v souladu s církevním územ jeptišku *madre*.

Kombinace profesní označení + příjmení

Podobně jako u akademického titulu se toto oslovení vyskytlo jako varianta k samotnému profesnímu označení (*profesor - profesor Morales*).

Výrazy vyjadřující příslušnost k sociální skupině či organizaci v širokém slova smyslu

Laura oslovuje Federika *amigo*, Leticia kamarádku *amiga*, Jorge Cesara *compañero*.

Výrazy označující příbuzenský vztah

Děti oslovují matku nejčastěji *mamá* (Memo/Andrea → Sofía, Jorge → Magnolia), variantou jsou *mami*, *mamí* (spíše malé děti) a *mamita*. Andrea oslovuje otce nejčastěji *papá*, mladší Memo spíše *papí* nebo *papi*. Rodiče se nezhádka obracejí na děti slovem *hijo/hija* (Sofía/Jorge → Andrea/Memo), méně často *hijito*, mírně afektovaná Magnolia často používá rozvitá spojení jako *mijito lindo*, *mi hijo precioso*. Výrazy *hija*, *mi hija*, *hijo*, *mi hijo* používají nejen rodiče k dětem, ale i babička k vnoučatům. Andrea jednou osloví Mema *hermanito*. Andrea a Memo oslovují babičku *abuela*.

Nomina maiestatica

Nevyskytují se.

Apelativa a substantivizovaná adjektiva

Nejčastějším apelativním oslovením mezi milenci a manželi je *mi amor* (Jorge – Leticia, Sofía → Jorge, méně Jorge → Sofía). Používá se však i k dětem, častěji však ze strany žen (Sofía → Andrea/Memo, Magnolia → Jorge). Dalším podobným oslovením je *mi vida* (Jorge → Leticia, Sofía → Memo), dále se objevuje *amor* (Sofía - Jorge), *mi reina*, *muñeca* (Jorge → Leticia), *gordita* (Cesar → Laura), *mi linda* (Magnolia → Andrea), *mi bebé*, *mi cielo*, *amor mío*, *mi angelito bello* (Sofía →

Memo), *campeón* (Jorge → Memo) atd. Mezi přáteli se objevilo např. oslovení *hombre* (Jorge → Cesar), *mujer* (Mercedes → Sofía).

Z nadávek se vyskytly výrazy *imbécil* (Federico → Jorge, Jorge → řidič odtahové služby) a *payasos* (Jorge → Laura, Federico, Mercedes).

3.3.2.4. Srovnání s výsledky kontrastivní analýzy

Formy oslovení v telenovele odpovídají formám užívaným ve vzorku mexických filmů, který byl předmětem kontrastivní analýzy. Frekvence oslovení je v ní o něco nižší než ve dvou zkoumaných telenovelách.

3.3.3. Překlad

3.3.3.1. Zájmené oslovení

3.3.3.1.1. Metoda překladatele č. 1 a zásahy úpravce

Překlad celkově tíhne k adekvátnosti. Oproti originálu zde však v zájmeném oslovení došlo ke změnám směrem k přijatelnosti ve dvou ze tří případů, kde si český a španělský úzus zjevně nebo pravděpodobně neodpovídá. Úprava tendenci k přijatelnosti ještě posílila, neboť provedla změnu i ve třetím případě.

Ve scéně, kde Magnolia láskyplně vyká svému synovi (*véngase, mi hijo precioso*), je vykání nahrazeno tykáním (*pojd', můj drahý synu*), v překladu po úpravě synovi rovněž tyká (*pojd', děťátko, pojd'*).

Na setkání spolužáků po dvaceti letech, kam Jorge přijíždí za Sofií, si v originálu začne se Sofiínymi spolužáky tykat poté, co se navzájem představí. V překladu Jorgemu jedna z přítomných vyká ještě v jedné replice, která po představování následuje, a pak si již Jorge s další ze spolužaček tyká. V překladu po úpravě si po celou dobu všichni vykají a Jorgemu tyká pouze jedna ze spolužaček, se kterou se již v minulosti setkal. Replika, která následuje po představování, je zde řešena neutrálně (O: *¿Te sirvo algo de tomar?* P: *Dáte si něco k pití?* U: *Něco k pití?*).

3.3.3.1.2. Metoda překladatele č. 2 a zásahy úpravce

Také druhý překladatel se orientuje spíše na pól adekvátnosti. Podobně jako první však neřeší všechny problematické případy zájmeného oslovení stejnou strategií. Objevila se jak řešení adekvátní, tak řešení směřující k přijatelnosti. Úprava v několika případech adekvátní řešení zachovává, ale v několika naopak provádí v překladu změny směřující k přijatelnosti.

Nejprve uvedeme příklady adekvátních řešení v překladu i v úpravě.

Magnolia dává Jorgemu vykáním najevo svou nelibost, což není v Mexiku neobvyklé: *No me grite, Jorgito Briseño, no se le olvide con quién está usted hablando*. Překladatel zachovává oslovení beze změny: *Nekřičte na mě, Jorgito Briseño, nezapomínejte, s kým mluvíte*. Úprava použité oslovení nemění: *Nekřičte na mě, Jorgito Briseño – nezapomínejte, že jste chtěl o něco požádat*.

Sofiá vyká svému malému synovi, který se diví, jak jí to sluší. Jako by tím z něho v tu chvíli činila dospělého muže, který jí složil poklonu: *Ay, gracias, señor*. Překlad zní *Za to vám děkuji, pane* a úprava *Děkuji za poklonu, pane*.

Překladatel volí adekvátní řešení i v případech, kde je tykání důsledkem konfliktu (Federico dvakrát okřikuje muže, se kterým se Sofia srazila, Jorge se cítí dotčen poznámkou řidiče odtahové služby a pouští se s ním do rvačky). Úprava tyto situace řeší různě. V prvním případě jednou zachovává tykání (O: *ten cuidado con lo que dices, imbécil*, P: *dávej si pozor na jazyk, hlupáku*, U: *dávej si pozor na jazyk, hlupáku*), podruhé ho mění na vykání a odstraňuje i stylisticky nepřilíš vhodné jmenné oslovení (O: *ya, ¡carajo!*, *calla ya*, P: *dost, blbouně, už přestaň*, U: *tak dost, už držte hubu*). Druhý případ je o něco složitější, neboť sám Jorge přechází od tykání k vykání a pak zpět k tykání. Řidič Jorgemu celou dobu vykává, v poslední replice však přejde k tykání. Překlad v případě Jorgeho kopíruje originál, u řidiče zachovává vykání. Úprava zachovává překladatelovo řešení, v jednom případě však neutrální repliku mění ve vykání (O: *Bueno, ¿qué se cree este, para hablar así de mi coche?*, P: *No tohle, co si o sobě myslí, že takhle mluví o mém voze?*, U: *Tak si nechte ty kecy o mém voze*).

S tykáním v konfliktní situaci je možné se setkat i v češtině. Považujeme však za možné, že hranice, kdy zúčastněné osoby přejdou od vykání k tykání, se v obou jazycích liší. Domníváme se, že v češtině by tykání mohlo působit urážlivěji než v obdobné situaci ve španělštině. Touto domněnkou si zdůvodňujeme i postup úpravce, který ve dvou případech mění tykání ve vykání a v jednom vykání přidává.

Objevilo se však jedno řešení, které nedokážeme označit za adekvátní ani za přijatelné, neboť kombinuje rysy obou. V replice bezprostředně následující poté, co Sofia děkuje synovi za poklonu slovy *Ay, gracias, señor* (viz výše) se jí syn ptá, proč s ní nemůže jít ven. Sofia mu v odpovědi stále ještě vykává: *porque usted, caballero, tiene que descansar*. Překlad však nahrazuje vykání tykáním, ačkoli jmenné oslovení zůstává: *protože ty, mladý pane, teď musíš odpočívat*. Vzniká tak hybridní řešení, které kombinuje tykání s oslovením, jež se běžně pojí

s vykáním. Motivaci této volby nedokážeme odhadnout – kdyby překladatel vykání zachoval, výsledkem by byla přirozená česká věta, kterou si v rozhovoru mezi rodiči a dětmi v podobné situaci lze představit (*protože vy, mladý pane, teď musíte odpočívat*). Stejně tak tykání s vynechaným jmenným oslovením by bylo zcela přirozené, ačkoli by šlo o posun vůči originálu (*protože ty teď musíš odpočívat*). Úprava překladatelovo řešení zachovává.

3.3.3.1.3. Metoda překladatele č. 3 a zásahy úpravce

Třetí překladatel se obvykle zaměřuje spíše na přijatelnost.

Jednoho rána se Jorge pokouší usmířit se Sofií a přinese jí snídani až do postele. V originále Sofii vyká a užívá nepřímé oslovení: *El desayuno para la señora de la casa ... Ahí tiene todo lo que le gusta, sus huevitos, su café con leche, servicio a la cama, así que la señora se desayuna, se levanta, se baña y se arregla porque hoy nos vamos a pasear*. Překladatel nahrazuje vykání i nepřímé oslovení tykáním: *Snídaně pro paní domu ... Je tu všechno, co máš ráda: vajíčka, káva s mlékem, sendvič. Dneska snídáš v posteli. Pak v klidu vstaneš, osprchuješ se, pěkně se oblékneš, a pak hezky celá rodina vyrazí na výlet*. Úprava respektuje překladatelovo řešení.

V restauraci Jorge protestuje proti tomu, aby si jeho syn objednal podle svého přání, a vyká mu: *No, señor, usted pide unos taquitos de pollo*. Překladatel opět nahrazuje vykání tykáním: *Ne, objednáš si kuřecí směs*. Úprava opozici tykání-vykání neutralizuje: *Ne, objedám ti kuřecí směs*.

Objevilo se však i několik případů, kdy se překladatel kloní k adekvátnosti, zatímco úpravce k přijatelnosti.

Magnolia utíká z domova pro seniory a tlačí se v mikrobusu ke své nelibosti s dalšími, asi o generaci mladšími, cestujícími. Nejprve jim vykává, ale brzy přejde v rozčilení k tykání. Když se trochu uklidní, vrátí se zpět k vykání. Cestující jí pouze vykají. V tomto případě překladatel zachoval poměr tykání a vykání stejně jako v originálu, jen jednou použil neutrální řešení (O: *¿Cómo dices?* P: *Cože?*). Úpravce oproti tomu prodloužil dobu, kdy Magnolia vykává, o jednu repliku, a zkrátil i dobu, kdy ostatním tyká, tj. dříve se navrátil zpět k vykání. (O: *¿Cómo señora tranquila, tú cállate, qué, viajas mucho en esto? – Sí, señora, por supuesto. Es mi medio de transporte.* P: *Co si to dovoluješ? Ty buď ticho. Takhle jezdíš často? – Ano, samozřejmě. Jezdím takhle každý den.* U: *Jaký uklidněte se? Buďte ticho. Takhle jezdíte často? Že jo? – Ano, samozřejmě. Každý den.*) Ve výše zmíněné replice také nahradil neutrální *Cože?* vykáním: *Co říkáte?*

Když přichází Jorgeho milenka Leticia za Jorgem do kanceláře, zdraví ji jeho kolega a vykává jí. Když kolega opouští místnost, aby je nechal o samotě, žádá ho Leticia, aby zavřel dveře, a přitom mu tyká. Oba jsou ve středním věku a na podobném stupni pracovní hierarchie, tykání tedy neospravedlňuje věkový rozdíl ani rozdíl v postavení. Překladatel zachovává oslovení stejně jako v originálu, úpravce však mění Leticiiino tykání ve vykání: O: *Cómo está, Leticia? ... ¿Cierras la puerta, sí?* P: *Jak se máte, Leticie? ... Můžeš zavřít dveře?* U: *Jak se máte, Leticie? ... Zavřete dveře, prosím.*

Podobná je i situace, kdy na střední školu nastupuje nový psycholog, shodou okolností Sofiina dávná láska Federico. Studentka Andrea je drzá na profesora a Federico dostane za úkol promluvit jí do duše, aniž by tušil, o koho se jedná. Přestože profesor studentům vykává, Federico při zmíněné rozmluvě Andree tyká a ona jemu také. Překladatel oboustranné tykání zachovává, úpravce však mění tykání ze strany Andrey ve vykání. (O: *Te entiendo, pero por favor, dame la oportunidad*

de demostrarte que aunque no somos la solución a todos los problemas del mundo, de vez en cuando podemos ayudar - Perfecto, entonces no perdamos tiempo, tú dices que ya hablamos, que ya está todo bien ... P: Ano, rozumím ti. Chápu, že možná nemůžeme vyřešit všechny problémy na světě, ale občas můžeme člověku pomoct. - Výborně, takže nebudeme ztrácet čas. Ty řekneš, že jsme si promluvili a všechno je v pořádku...U: To chápu. Ale víš, my možná nedokážeme mávnutím proutku odstranit všechny problémy na světě, ale občas někomu pomůžeme. - No super, tak nač ztrácet čas. Vy řeknete, že jsme si to všechno probrali ...).

3.3.3.2. Jmenné oslovení

Při srovnání originálu s překlady před úpravou a následně překladů před úpravou s překlady po úpravě jsme neopomenuli skutečnost, že překlad pro dabing musí respektovat délku repliky. V případech, kde bylo oslovení vypuštěno nebo naopak přidáno, jsme proto porovnávali délku výsledných replik. V převážné většině případů jsme však dospěli k závěru, že délka repliky nebyla pro tyto změny rozhodující.

Kdyby bylo zachování oslovení na prvním místě, text by bylo možné přestylizovat tak, aby nedošlo k posunu významu a zároveň aby kvůli oslovení nepřesáhla délka repliky přijatelnou mez. Uvedeme následující příklad: O: *Todavía no me decido, amor*, P: *Ještě jsem se nerozhodla, miláčku*, U: *Ještě jsem se nerozhodla*. Kdyby úpravce trval na oslovení, bylo by repliku možné přestylizovat např. jako *Ještě nevím, miláčku*.

V některých případech bylo dokonce oslovení nahrazeno slovem, pro které v originálu není opora, ale které se do kontextu hodí, např. O: *Sí, señora, claro, ¿no gusta también un cafecito?* P: *Ano, jistě, paní*.

Nedáte si také kávu? U: *Ale jistě, prosím. Nedáte si šálek kávy?* nebo O: *Está bonito, Sofía, gracias.* P: *Jsou moc hezké. Děkuji, Sofie.* U: *Jsou opravdu hezké. Děkuju.*

K translatologické analýze jsme vypracovali dva soubory tabulek. První soubor odráží změny ve frekvenci oslovení v překladu a v překladu po úpravě v porovnání s originálem. Druhý soubor se zaměřuje na změny v jednotlivých typech oslovení, k nimž došlo během překladu a následně během úpravy.

3.3.3.2.1. Metoda překladatele č. 1 a zásahy úpravce

První překladatel tíhne k adekvátnosti. Pokud jde o frekvenci oslovení, změny oproti originálu jsou spíše výjimkou. Oslovení bylo bez zjevného důvodu (např. v zájmu zachování délky replik) přidáno či vypuštěno jen na několika místech z celkového počtu téměř dvou set. Forma oslovení zůstává zpravidla zachována. Důsledkem jsou proto oslovení jako *pane advokáte* pro Jorgeho (O: *licenciado*) či *mladíku* pro číšníka (O: *joven*), lékař oslovuje Sofii *paní* (O: *señora*), Mercedes Sofii *děvče* (O: *mujer*) atd.

Pokud jde o frekvenci i formu oslovení, většina změn, které v překladu provedl úpravce, směřuje k přijatelnosti. Mnohá oslovení jsou vypuštěna, přestože by je bylo možné zachovat. V několika případech je oslovení v textu nahrazeno jiným slovem. O tendenci k přijatelnosti svědčí také fakt, že vypouštěna jsou nejčastěji oslovení z kategorie nežných apelativ (9 z 25), oslovení vyjadřující příbuzenský vztah (7 z 49) a až poté křestní jména (5 z 85) a další typy. Předpokládáme, že kdyby úpravci záleželo na tom, aby frekvenci oslovení zachoval, mohl by tato pro češtinu nezvyklá oslovení změnit např. na křestní jména.

Jedinou výjimkou z této tendence je přidávání oslovení typu *pane/paní*, např. O: *Sí, licenciado*, P: *Ano, pane advokáte*, U: *Dobře, pane* (sekretářka k nadřízenému) nebo O: *Claro que sí, enseguida*, P: *Jistě, hned to bude*, U: *Už ji nesu, pane* (číšník ke klientovi). Podle našeho názoru má toto oslovení v češtině omezenější použití než ve španělštině, proto nepůsobí v těchto situacích zcela přirozeně. Podle výsledků kontrastivní analýzy by naopak v Mexiku v těchto situacích bylo toto oslovení běžné. V tomto případě jde tedy o příklon k adekvátnosti, přestože v tomto konkrétním případě pro něj originál nezavdal důvod.

3.3.3.2.2. Metoda překladatele č. 2 a zásahy úpravce

I druhý překladatel se orientuje více na adekvátnost. Frekvenci oslovení téměř nemění. Pokud jde o formu, velmi těsně se drží originálu. Užívá tedy i oslovení jako *šampióna* (O: *campeón*), přestože v originále nejde o sportovní zdatnost, ale o podtržení láskyplného vztahu mezi otcem a synem (totéž oslovení se v podobné funkci objevilo ve španělském filmu *Hazlo por mí*). Beze změny převádí i oslovení křestním jménem a příjmením, které lze ve španělštině použít k vyjádření autority, zatímco v češtině tuto funkci nemá: *Nekřičte na mě, Jorgito Briseño ...* (O: *No me grite, Jorgito Briseño ...*) atd.

Úpravce do značné míry překladatelova řešení zachovává, mění pouze oslovení *číšníku* (O: *joven*) na *prosím*. Nejvýraznější změny se týkají frekvence oslovení: úpravce vypouští 9 z 19 něžných oslovení a 4 z 15 oslovení *pane/paní*. Podobně jako u prvního překladatele tedy úpravce vypouští oslovení, která jsou pro češtinu méně obvyklá.

3.3.3.2.3. Metoda překladatele č. 3 a zásahy úpravce

Třetí překladatel se od prvních dvou výrazněji odlišuje tím, že více tíhne k přijatelnosti. Vypouští řadu něžných apelativ, oslovení označením příbuzenského vztahu a oslovení titulem *pane/paní*. V některých případech tato oslovení nahrazuje jiným slovem, aby dodržel délku repliky. Některá řešení se přesto blíží adekvátnosti: pro oslovení Magnolie zachovává vždy formu *paní Magnolie* (O: *señora Magnolia* nebo *doña Magnolia*). V originále tak oslovuje i snacha svou tchyni (vedle *señora*), což je v češtině nezvyklé.

Úprava jeho řešení obvykle respektuje, např. O: *Hola, mi amor* P: *Dobré ráno* U: *Dobré ráno*, O: *¿Alguna sopa, mamá?* P: *Tak aspoň polévku?* U: *Tak co aspoň polévku?*, O: *Hija, no te vayas a dormir muy tarde, Andrea*, P i U: *Už zas... nebuď moc dlouho vzhůru, Andreo* nebo O: *sí, señor*, P i U: *ano, jistě*.

Jen na několika místech úpravce do textu opět dodává vypuštěná oslovení, např. O: *ándale mi bebé, por favor, no hagamos de esto una tragedia, mi amor, ¿sí?* P: *No tak mě už netrap, ano? Tak, jen do toho...* U: *Tak mě už netrap, synečku. Ty to pěkně zkusíš, miláčku, že? Prosím prosím*. Na několika místech také do textu vkládá oslovení, která v originálu nejsou, např. O: *Lléveme un café, por favor*, P: *Udělejte mi kávu, prosím vás*. U: *A prosím kávu, slečno*. Oslovení přitom není ani v jednom případě dodáno kvůli délce repliky, protože Sofia i Jorge pronášejí tyto věty zády ke kameře.

Jiné formy jmen, než které se v překladu dosud vyskytly, nahrazuje překladatel nejčastější formou. Místo oslovení *Guillermo* se tedy objevuje *Memo* a mizí zdobněliny: oslovení *Jorgito*, *Memito* a *Magnolita* jsou nahrazena tvary *Jorge*, *Memo* a *Magnolia*. Předpokládáme, že důvodem je snaha nemást diváka, toto řešení však vede přinejmenším v případě Jorgeho k nivelizaci. Jediný, kdo ho

oslovuje hypokoristikem, je totiž jeho dominantní matka Magnolia. Jorge se v jednom z předchozích dílů proti tomuto oslovení ohrazuje (*No me digas Jorgito, por favor, mamá*) a tato replika je v překladu i v úpravě zachována (P i U: *Prosím tě, mami, neříkej mi Jorgito*). První a druhý překladatel i úpravce respektují v celém textu původní formu *Jorgito*, proto lze toto řešení označit za problematické. Překvapilo nás, že v případě třetího překladatele úpravce provedené změny zachoval a přispěl tak k nekonzistentnosti oslovení v textu.

3.3.3.3. Srovnání výsledků s hypotézami pro translatologickou analýzu

Zkoumali jsme platnost následujících hypotéz:

- „překladatelská norma je jeden z faktorů ovlivňujících výslednou podobu překladu“
- „počáteční překladatelská norma zadavatele (TV Nova) toleruje neobvyklou funkci a distribuci jazykových prvků, které jsou důsledkem interference originálu, a tím se liší od normy platné pro nepřekladové texty“.

Zjistili jsme, že všichni překladatelé se neřídili touž překladatelskou normou. První dva tíhli spíše k adekvátnosti, třetí spíše k přijatelnosti. Úprava provedla některé změny směřující k adekvátnosti, celkově je však zaměřena více na přijatelnost.

I po tomto druhu úpravy se však oslovení v překladu liší od oslovení v původních českých filmových scénářích. Tato odlišnost spočívá především v různé frekvenci forem existujících v obou jazycích, jako jsou např. něžná i neutrální apelativa, oslovení příbuzenským vztahem, tituly *pane/paní/slečno* a kombinace *pane/paní* + křestní jméno.

V celkové frekvenci oslovení v poměru k počtu replik se překlad po úpravě více blíží českým originálům.

Lze tedy říci, že obě hypotézy se potvrdily, druhá hypotéza však platí v menší míře, než jsme předpokládali. Zkoumaný materiál totiž až při zevrubnější analýze ukázal, že tolerance k cizorodým formám oslovení je nižší, než se zdálo při prvním, povrchním pohledu na text. Teprve podrobná translatická analýza nám tedy poskytla data, na jejichž základě jsme byli schopni objektivně text popsat a zhodnotit.

4. ZÁVĚR

Práce si kladla dva hlavní cíle: jednak vymezit metodu, kterou zvolili jednotliví překladatelé mexické telenovely při překladu zájmného a jmenného oslovení, a určit její polohu na ose adekvátnost-přijatelnost, jednak rozebrat změny, které v překladu provedl úpravce, tj. určit počáteční překladatelskou normu zadavatele a popsat její vliv na konečnou podobu překladu.

V empirické části práce jsme nejprve provedli kontrastivní analýzu paralelních vzorků. Pokusili jsme se o vymezení norem platných pro zájmné a jmenné oslovení v originálních scénářích k českým, španělským a mexickým filmům.

Vycházeli jsme přitom celkem ze čtyř hypotéz, z nichž dvě se týkají zájmného a dvě jmenného oslovení: „čeští dospělí mluvčí, kteří mezi sebou nemají důvěrný vztah, tíhnou k symetrickému vykání, oproti tomu doména symetrického tykání je ve španělštině širší (tj. mluvčí španělštiny uplatňují ve více kontextech sémantiku sounáležitosti)“, „ve španělštině se vyskytuje více případů asymetrického zájmného oslovení (tj. T-V) než v češtině“, „ve španělštině je frekvence oslovení vyšší“ a „čeština vykazuje vyšší frekvenci oslovení titulem a profesním označením“.

Pokud jde o první hypotézu, domníváme se, že platí spíše pro evropskou španělštinu. Reciproční zájmné oslovení v mexické španělštině se v mnohých rysech blíží češtině.

Ani druhá hypotéza se zcela nepotvrdila. Podle výsledků analýzy platí spíše pro mexickou španělštinu. Evropská španělština tíhne podobně jako čeština ve více kontextech k recipročnímu oslovení.

Z výzkumu tedy vyplynulo, že zkoumané varianty španělštiny, tj. evropská a mexická, se v mnohých rysech podstatně liší. Pokud jde o

zájmené oslovení, nelze tedy o španělštině hovořit jako o homogenním jazyce.

Třetí hypotéza se potvrdila pro srovnání mexických telenovel a českých seriálů. V mexických telenovelách byla celková frekvence oslovení asi dvakrát vyšší. Frekvence oslovení byla vyšší i ve španělské telenovele. Pro zajímavost jsme srovnali i frekvence oslovení v mexickém a španělském vzorku. Výsledky ukázaly, že frekvence byla v obou případech (umělecké filmy a telenovely) vyšší v mexických textech.

Čtvrtou hypotézu potvrdila získaná data pouze pro oslovení profesním označením. Ukázalo se, že na místě řady českých oslovení profesním označením volí obě varianty španělštiny jiné formy oslovení, např. samotný titul *pane*, kombinaci *pane* + příjmení nebo kombinaci *pane* + křestní jméno.

Pokud jde o oslovení titulem, zjistili jsme, že v mexické španělštině bylo toto oslovení běžné. Hypotéza se tedy nepotvrdila. Pro evropskou španělštinu nám v tomto směru chybí data, platnost hypotézy proto nemůžeme komentovat.

Po provedení kontrastivní analýzy jsem přistoupili k těžišti práce, tj. k translatologické analýze mexické telenovely, jejího překladu a překladu po úpravě. Naším cílem bylo ověřit platnost následujících hypotéz: „překladatelská norma je jeden z faktorů ovlivňujících výslednou podobu překladu“ a „počáteční překladatelská norma zadavatele (TV Nova) toleruje neobvyklou funkci a distribuci jazykových prvků, které jsou důsledkem interference originálu, a tím se liší od normy platné pro nepřekladové texty“.

Zjistili jsme, že všichni překladatelé se neřídili touž překladatelskou normou. První dva tíhli spíše k adekvátnosti, třetí spíše k přijatelnosti. Úprava provedla některé změny směřující k adekvátnosti, celkově je však zaměřena více na přijatelnost.

I po tomto druhu úpravy však oslovení v překladu v porovnání s oslovením v původních českých filmových scénářích vykazuje rozdíly. Liší se především frekvence forem existujících v obou jazycích, jako jsou např. něžná i neutrální apelativa, oslovení příbuzenským vztahem, tituly *pane/paní/slečno* a kombinace *pane/paní* + křestní jméno. V celkové frekvenci oslovení v poměru k počtu replik se překlad po úpravě blíží normě platné pro originální české scénáře.

Obě hypotézy pro translatologickou analýzu se tedy potvrdily, druhá hypotéza však platí v menší míře, než jsme předpokládali. Detailní rozbor materiálu totiž ukázal, že tolerance k nezvyklým formám oslovení je nižší, než se zdálo při prvním, povrchním pohledu na text. Teprve podrobná translatologická analýza nám tedy poskytla data, na jejichž základě jsme byli schopni objektivně text popsat a zhodnotit.

5. RESUMÉ

Práce se z translatologického hlediska zaměřuje na oslovení, a to na oslovení zájmenné (tykání/vykání) i jmenné (např. vlastní jména, tituly atd.). Klade si za cíl zjistit, zda se překlad mexické telenovely do češtiny v tomto směru řídí normami platnými pro audiovizuální díla ve výchozí kultuře, nebo v cílové kultuře a zda se tedy přiklání k adekvátnosti nebo naopak k přijatelnosti.

Teoretická část práce je věnována zájmennému a jmennému oslovení v češtině a v evropské a mexické variantě španělštiny a vymezení vlivu kulturních norem na překlad. Nejprve je oslovení obecně definováno a poté je na základě odborných pramenů zpracován systém oslovení v daných jazycích. Poté je představen model překladu Gideona Touryho, z něhož rámec práce vychází.

Empirická část práce se skládá z kontrastivní a translatologické analýzy.

Kontrastivní analýza zkoumá oslovení užívané v českých, španělských a mexických filmových scénářích a klade si za cíl systematictěji zpracovat aktuální tendence charakteristické pro tyto texty v uvedených jazycích. U zájmenného oslovení je výzkum zaměřen na poměr tykání a vykání v různých sociálních kontextech. U jmenného oslovení jsou analyzovány frekvence výskytu jednotlivých forem, jejich kombinační možnosti a celková frekvence oslovení. Provedený výzkum slouží jako východisko pro translatologickou analýzu.

Translatologická analýza vychází z originálních dialogových listin, překladů před dialogovou úpravou a konečné podoby překladů po úpravě. Identifikuje překladatelskou metodu, kterou tři překladatelé téže telenovely použili, a překladatelské normy uplatňované zadavatelem, jež vyplývají z dialogové úpravy překladu. Je analyzován vliv těchto norem

na překlad a je provedeno jejich srovnání s normami platnými pro tentýž typ originálních textů, tj. česky psaných scénářů.

Z translatické analýzy vyplynulo, že všichni překladatelé se neřídili touž překladatelskou normou, dva směřují spíše k adekvátnosti, jeden spíše k přijatelnosti. Úprava provedla některé změny směřující k adekvátnosti, celkově je však zaměřena více na přijatelnost.

I po tomto druhu úpravy se však oslovení v překladu liší od oslovení v původních českých filmových scénářích. Tato odlišnost spočívá především v různé frekvenci forem existujících v obou jazycích. V celkové frekvenci oslovení v poměru k počtu replik se překlad po úpravě více blíží českým originálům.

Analýza potvrdila hypotézu, že překladatelská norma má vliv na konečnou verzi překladu a že překladatelská norma zadavatele toleruje určité odlišnosti od norem platných pro původní tvorbu.

6. RESUMEN

El trabajo estudia las formas de tratamiento pronominales y nominales, es decir, el uso de tú o usted y de los nombres propios, títulos etc., desde el punto de vista traductológico. Se propone averiguar si, en cuanto a las formas de tratamiento, la traducción de una telenovela mexicana al checo respeta las normas propias de la cinematografía de la cultura origen o las de la cultura meta, o sea, si se inclina más bien por el polo de la adecuación o por el de la aceptabilidad.

En la parte teórica del trabajo se resume el tratamiento pronominal y nominal en checo, en el español peninsular y en el mexicano, y se describe la manera en que las normas culturales intervienen en la traducción. En primer lugar se define el término „tratamiento“ y se presentan los sistemas de tratamiento existentes en los idiomas estudiados, partiendo de la bibliografía especializada. En segundo lugar se sintetiza el modelo de traducción de Gideon Toury, en el cual se basa el marco traductológico de este trabajo.

La parte empírica consiste de dos fases, una contrastiva y otra traductológica.

El análisis contrastivo estudia las formas de tratamiento aparecidas en guiones checos, españoles y mexicanos, con el fin de identificar las tendencias actuales características de este tipo de textos en dichos idiomas. El análisis del tratamiento pronominal se concentra en los usos del tratamiento de tú y usted en diversos contextos sociales. El análisis del tratamiento nominal identifica la frecuencia con que aparecen las distintas formas, las posibilidades de su combinación y la frecuencia total de formas de tratamiento. La investigación realizada sirve de base para el análisis traductológico.

El análisis traductológico parte de las listas de diálogos originales, de las traducciones antes de su adaptación para el doblaje y de las

traducciones adaptadas. Identifica el método traductivo utilizado por cada uno de los tres traductores que participaron en la versión checa, así como las normas de traducción con las que se rige la adaptación, o sea las aplicadas por el canal televisivo que ha encargado la traducción. Se describe la manera en que dichas normas afectan la traducción y se comparan estas normas con las válidas para el mismo tipo de textos originales checos.

El análisis traductológico demuestra que los tres traductores no respetaron la misma norma traductiva. Dos de ellos se inclinaron más por la adecuación y uno por la aceptabilidad. Durante la adaptación se han llevado a cabo algunos cambios hacia la adecuación, pero en general la traducción se aproxima más bien al polo de la aceptabilidad.

A pesar de este tipo de adaptación, las formas de tratamiento utilizadas en la traducción no se corresponden completamente con las que aparecen en guiones originales checos. La diferencia consiste ante todo en la frecuencia de las distintas formas existentes en los idiomas analizados. En cuanto a la frecuencia total de formas de tratamiento en relación al número de réplicas, la traducción adaptada se acerca a los originales checos.

Los resultados del análisis confirman las hipótesis de que la norma traductiva influye en la versión final de la traducción y de que la norma aplicada por el canal televisivo admite ciertas diferencias en comparación con las normas que rigen las formas de tratamiento en los guiones originales checos.

7. BIBLIOGRAFIE

Aguado Candanedo, D.: Análisis sociolingüístico del uso de tú/usted en los estudiantes universitarios de Bilbao. *Letras de Deusto*, enero-junio 1981, Vol. 11, no. 21, s. 165-184.

Alba de Diego, V. - Sánchez Lobato, J.: Tratamiento y juventud en la lengua hablada. *Boletín de la Real Academia Española*, 1980, tomo LX, CCXIX, s. 95-129.

Alonso, D.: La muerte del usted. In: *Del siglo de oro a este siglo de siglas*, Madrid, Gredos 1962. s. 264-267.

Ávila Alonso, T.: *Fórmulas de tratamiento en la obra de Miguel Delibes*, Universidad de Valladolid 1996.

Beinhauer, W.: *El español coloquial*, Madrid, Gredos 1991.

Borrego Nieto, J. - Gómez Asencio, J. J. - Pérez Bowie, J. A.: Sobre el tú y el usted. *Studia Philologica Salmanticensia*, 1978, no. 2, s. 53-69.

Braun, F.: *Terms of address: problems of patterns and usage in various languages and cultures*. Berlin/New York/Amsterdam, Mouton de Gruyter 1988.

Brown, D.: The use of "tú" and "usted" with parents by some Mexican American students. *Hispania*, March 1975, Vol. 58, no. 1, s. 126-127.

Brown, R. - Gilman, A.: The Pronouns of Power and Solidarity. In: *Style in Language*, T. A. Sebeok (ed.), Cambridge, Massachusetts, MIT Press 1960, s. 253-277.

Brown, P. - Levinson, S.: *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge 1994

Burian, V.: *Dokonalý člověk*. Praha, Merkur 1969.

Carricaburo, N.: *Fórmulas de tratamiento en el español actual*, Madrid, Arco Libros 1997.

Daneš, F. et al.: *Kapitoly z praktické stylistiky*. Praha, Orbis 1955.

Eguiluz, L.: Fórmulas de tratamiento en el español de Chile. *Boletín de Filología de la Universidad de Chile*, XIV, 1962, s. 169-233.

Ervin-Tripp, S.: Sociolinguistic rules of address. In: *Sociolinguistics*, J. B. Pride and J. Holmes (eds.), Harmondsworth, Penguin 1972. s. 225-240.

Gramática descriptiva de la lengua española. Madrid, Espasa Calpe 1999.

Haverkate, H.: *La cortesía verbal. Estudio Pragmalingüístico*. Madrid, Gredos 1994.

Hermans, T.: *Norms and the Determination of Translation: A Theoretical Framework*. In: *Translation, Power, Subversion*, Álvarez - Vidal (eds.), Multilingual Matters 1996.

Hoffmannová, J.: Fatická funkce jazyka, konverzace a její žánry. *Slovo a slovesnost*, 57, 1996, č.3, s. 191-205.

Hrdlička, M.: K otázce tzv. něžných pojmenování mezi partnery. *Češtinář*, 6, 1995-96, č. 1, s. 9-14.

Jurman, A.: *Pronominální oslovení v češtině (pokus o stručné srovnání s oslovovacím systémem v současné finštině)*. [Diplomová práce]. Praha 1999. Univerzita Karlova. Fakulta filozofická.

Jurman, A.: Pronominální oslovení (tykání a vykání) v současné češtině. *Slovo a slovesnost*, 62, 2001, č. 3, s. 185-199.

Kneřová, M.: *Oslovení v němčině a češtině*. [Diplomová práce]. Praha 1994. Univerzita Karlova. Fakulta filozofická.

Kneřová, M.: Ke způsobům oslovování v mluvených projevech. *Naše řeč*, 78, 1995, č. 1, s. 36-44.

Lapesa, R.: Personas gramaticales y tratamientos en español. *Revista de la Universidad de Madrid*, XIX, 1970, 74, tomo IV, s. 141-167.

Lastra de Suárez, Y.: Los pronombres de tratamiento. *Anuario de Letras*, 1972, 10, s. 213-217.

Levý, J.: *Umění překladu*. Praha 1963.

Levý, J.: Geneze a recepce literárního díla. In: *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha 1971.

Marín, D.: El uso de tú y usted en el español actual, *Hispania*, Dec. 1972, Vol. 55, no. 4, s. 904-908.

Mayoral Asensio, R.: *Problemas de traducción de los sistemas de referencia de segunda y tercera persona*. Actas del VII. congreso nacional de lingüística aplicada. Sevilla, 5, 6, y 7 de abril de 1989. F. Garrudo Carabias-J. Comesaña Rincón (eds.) AESLA 1989.

Medina López, J.: Formas de tratamiento en una comunidad juvenil. *Revista de Filología de la Universidad de La Laguna*, 8-9, 1989-90, s. 249-258.

Sobre los conceptos de poder y solidaridad en las formas de tratamiento. In: *Actas del Congreso de la Sociedad Española de Lingüística*. Madrid, Gredos 1990, s. 630-638.

Mendelová, E.: Oslovení v náboženském prostředí. *Český lid*, 85, 1998, č. 4, s. 362-366.

Miquel i Vergés, M. E.: Fórmulas de tratamiento en la ciudad de México. *Anuario de Letras*, 1963, 3, s. 35-86.

Müllerová, O. - Hoffmannová, J.: *Kapitoly o dialogu*. Praha 1994

Popovič, A.: *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava 1975.

Rulfová, M.: *Řečová etiketa. Vyjadřování zdvořilosti v řeči*. [Kandidátská práce]. Praha 1985. ÚJČ ČSAV.

Skoupý, V.: *Způsoby oslovování ve španělštině a v češtině*. [Bakalářská práce]. Praha 1997. Univerzita Karlova. Fakulta filozofická.

Solé, Y.: Sociocultural determinants of symmetrical and asymmetrical address forms in Spanish. *Hispania*, 61, 1978, s. 940-949.

Svobodová, I.: Správně česky. Pane Novák? *Právo* 21. 2. 2000.

Svobodová, J.: Oslovování a antroponyma ve školním dialogu. In: *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola.“ Prešov 25.-26. októbra 1995*. M. Majtán-F. Ruščák (eds.), Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Prešov 1996

Stejskalová, R.: *Oslovení v moderní angličtině a jeho problematika v českém překladu*. [Diplomová práce]. Praha 1986. Univerzita Karlova. Fakulta filozofická.

Švehlová, M.: K problematice oslovení v češtině. In: *Rozumět jazyku. Sborník k významnému životnímu jubileu univ. prof. PhDr. Radoslavy Brabcové, CSc.*, Pedagogická fakulta UK, Praha 1995

Toury, G.: *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv University, 1980.

Toury, G.: *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins 1995.

Vachek, J.: Some Remarks on Personal Pronouns in the Addressing Function. In: *Reader in Czech Sociolinguistics*. J. Chloupek - J. Nekvapil (eds.), Praha, Academia 1986.

Weinerman, C.: *Sociolingüística de la forma pronominal*. México, Trillas 1976.

8. PŘÍLOHY

Tab. 1a distribuce forem jmenného oslovení	české originály							
	O zvířatech a lidech		Hotel Herbich		Život na zámku		Na lavici ... justice	
	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
křestní jméno	16	29,09%	2	3,33%	10	20,83%	3	4,84%
hypokoristikum	5	9,09%	5	8,33%	3	6,25%	7	11,29%
přezdívka								
příjmení	1	1,82%	3	5,00%	6	12,50%		
jméno+příjmení								
pane/paní/slečno			1	1,67%			1	1,61%
p./pí./sl.+jméno			3	5,00%			1	1,61%
p./pí./sl.+příjmení	14	25,45%	9	15,00%	7	14,58%	2	3,23%
titul	3	5,45%					1	1,61%
titul+příjmení	1	1,82%						
p./pí.+titul	10	18,18%	6	10,00%	5	10,42%	4	6,45%
profesní ozn.					2	4,17%	2	3,23%
p./pí.+profesní ozn.			5	8,33%	6	12,50%	22	35,48%
přísl. soc. skupiny							4	6,45%
p./pí.+přísl.soc.sk.	2	3,64%	2	3,33%			5	8,06%
přísl.soc.sk.+příjmení							4	6,45%
p./pí.+soc.sk.+příjm.							2	3,23%
příbuzenský vztah			18	30,00%	5	10,42%	1	1,61%
nomina maiestatica							1	1,61%
apelativa něžná								
apelativa neutrální	3	5,45%	5	8,33%	1	2,08%	1	1,61%
apelativa nadávky			1	1,67%	2	4,17%	1	1,61%
zájmeno					1	2,08%		
CELKEM	55		60		48		62	

Tab. 1b distribuce forem jmenného oslovení	španělské originály							
	Hazlo por mí		Carne trémula		Todo sobre mi madre		El secreto	
	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
křestní jméno	34	50,00%	33	60,00%	20	34,48%	48	65,75%
hypokoristikum	3	4,41%	2	3,64%	8	13,79%	2	2,74%
přezdívk					3	5,17%		
příjmení								
jméno+příjmení								
sr./sra./srta.	2	2,94%	4	7,27%	2	3,45%		
sr./sra.+jméno								
don/doña+jméno	1	1,47%					1	1,37%
sr./sra./srta.+příjmení	2	2,94%						
titul							1	1,37%
titul+příjmení								
sr./sra.+titul								
profesní ozn.			1	1,82%	1	1,72%		
sr./sra.+profesní ozn.								
přísl. soc. skupiny								
příbuzenský vztah	19	27,94%	8	14,55%	9	15,52%	10	13,70%
nomina maiestatica								
apelativa něžná	4	5,88%			4	6,90%	7	9,59%
apelativa neutrální	3	4,41%	3	5,45%	4	6,90%	4	5,48%
apelativa nadávky			4	7,27%	7	12,07%		
zájmeno								
CELKEM	68		55		58		73	

Tab. 1c distribuce forem jmenného oslovení	mexické originály									
	Callejón de Milagros		Daniel y Valeria		Cuando seas mía		Rosalinda		Tres veces Sofia	
	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
křestní jméno	38	31,40%	28	35,90%	49	40,16%	51	45,95%	152	34,39%
hypokoristikum	21	17,36%	1	1,28%					25	5,66%
přezdívka										
příjmení										
jméno+příjmení									1	0,23%
sr./sra./srta.	4	3,31%			14	11,48%	17	15,32%	41	9,28%
sr./sra.+jméno							2	1,80%	4	0,90%
don/doña+jméno	26	21,49%							9	2,04%
sr./sra./srta.+příjmení							1	0,90%	2	0,45%
sr/sra./srta.+jm.+příjm.					8	6,56%				
titul					1	0,82%	3	2,70%	16	3,62%
titul+příjmení			1	1,28%					3	0,68%
sr./sra.+titul										
profesní ozn.	1	0,83%			2	1,64%			2	0,45%
sr./sra.+profesní ozn.					7	5,74%				
profesní ozn.+příjm.									1	0,23%
přísl. soc. skupiny	1	0,83%	1	1,28%					3	0,68%
příbuzenský vztah	6	4,96%	3	3,85%	28	22,95%	26	23,42%	98	22,17%
příb.vztah+jméno										
nomina maiestatica							1	0,90%		
apelativa něžná	2	1,65%	29	37,18%	3	2,46%	6	5,41%	64	14,48%
apelativa neutrální	12	9,92%	5	6,41%			4	3,60%	16	3,62%
apelativa nadávky	10	8,26%	10	12,82%	10	8,20%			5	1,13%
zájmeno										
CELKEM	121		78		122		111		442	

Tab. 2a průměrná frekvence oslovení	české originály			
	O zvířatech a lidech	Hotel Herbich	Život na zámku	Na lavici...justice
počet slov	2799	3221	3312	2272
počet replik	265	241	343	247
počet oslovení	55	60	48	62
počet slov na 1 osl.	50,89	53,68	69	36,64
počet replik na 1 osl.	4,81	4,01	7,14	3,98

Tab. 2b průměrná frekvence oslovení	španělské originály			
	Hazlo por mí	Carne trémula	Todo sobre mi madre	El secreto
počet slov	2851	2932	3029	3229
počet replik	340	286	346	257
počet oslovení	68	55	58	73
počet slov na 1 osl.	41,92	53,3	52,22	44,23
počet replik na 1 osl.	5	5,2	5,96	3,52

Tab. 2c průměrná frekvence oslovení	mexické originály				
	Callejón de Milagros	Daniel y Valeria	Cuando seas mía	Rosalinda	Tres veces Sofía
počet slov	3100	2005	3453	3304	14683
počet replik	366	295	230	286	1315
počet oslovení	121	78	122	111	442
počet slov na 1 osl.	25,61	25,7	28,3	29,76	33,21
počet replik na 1 osl.	3,02	3,78	1,88	2,57	2,97

Tab. 3a distribuce forem jmenného oslovení	Tres veces Sofia - překladatel č.1					
	překlad po úpravě		překlad před úpravou		originál	
	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
křestní jméno	80	47,06%	85	43,15%	85	43,81%
hypokoristikum	8	4,71%	9	4,57%	10	5,15%
přezdívka						
příjmení						
jméno+příjmení						
pane/paní/slečno	10	5,88%	9	4,57%	9	4,64%
p./pí./sl.+jméno	5	2,94%	6	3,05%	5	2,58%
p./pí./sl.+příjmení						
titul					7	3,61%
titul+příjmení						
p./pí.+titul	3	1,76%	5	2,54%		
profesní ozn.						
p./pí.+profesní ozn.			2	1,02%		
profesní ozn.+příjm.						
přísl. soc. skupiny	1	0,59%	1	0,51%	1	0,52%
příbuzenský vztah	42	24,71%	49	24,87%	47	24,23%
nomina maiestatica						
apelativa něžná	16	9,41%	25	12,69%	24	12,37%
apelativa neutrální	1	0,59%	3	1,52%	3	1,55%
apelativa nadávky	4	2,35%	3	1,52%	3	1,55%
zájmeno						
CELKEM	170		197		194	

Tab. 3b distribuce forem jmenného oslovení	Tres veces Sofia - překladatel č.2					
	překlad po úpravě		překlad před úpravou		originál	
	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
křestní jméno	30	34,88%	33	31,43%	31	29,81%
hypokoristikum	3	3,49%	3	2,86%	3	2,88%
přezdívka						
příjmení						
jméno+příjmení	1	1,16%	1	0,95%	1	0,96%
pane/paní/slečno	11	12,79%	15	14,29%	16	15,38%
p./pí./sl.+jméno						
p./pí./sl.+příjmení						
titul	4	4,65%	4	3,81%	4	3,85%
titul+příjmení						
p./pí.+titul						
profesní ozn.						
p./pí.+profesní ozn.						
profesní ozn.+příjm.						
přísl. soc. skupiny						
příbuzenský vztah	21	24,42%	23	21,90%	23	22,12%
nomina maiestatica						
apelativa něžná	10	11,63%	19	18,10%	20	19,23%
apelativa neutrální	4	4,65%	4	3,81%	4	3,85%
apelativa nadávky	2	2,33%	3	2,86%	2	1,92%
zájmeno						
CELKEM	86		105		104	

Tab. 3c distribuce forem jmenného oslovení	Tres veces Sofia - překladatel č.3					
	překlad po úpravě		překlad před úpravou		originál	
	počet	% z celku	počet	% z celku	počet	% z celku
křestní jméno	31	33,33%	30	37,04%	36	25,00%
hypokoristikum	5	5,38%	3	3,70%	12	8,33%
přezdívka						
příjmení						
jméno+příjmení						
pane/paní/slečno	6	6,45%	4	4,94%	16	11,11%
p./pí./sl.+jméno	6	6,45%	5	6,17%	8	5,56%
p./pí./sl.+příjmení	2	2,15%	2	2,47%	2	1,39%
titul					5	3,47%
titul+příjmení					2	1,39%
p./pí.+titul	3	3,23%	5	6,17%		
profesní ozn.					2	1,39%
p./pí.+profesní ozn.	1	1,08%	1	1,23%		
profesní ozn.+příjmení					1	0,69%
přísl. soc. skupiny					2	1,39%
příbuzenský vztah	20	21,51%	18	22,22%	28	19,44%
nomina maiestatica						
apelativa něžná	9	9,68%	6	7,41%	20	13,89%
apelativa neutrální	8	8,60%	6	7,41%	9	6,25%
apelativa nadávky	1	1,08%	1	1,23%		
zájmeno	1	1,08%				
CELKEM	93		81		144	

Tab. 4a průměrná frekvence oslovení	Tres veces Sofia - překladatel č.1		
	překlad po úpravě	překlad před úpravou	originál
počet slov	6899	6726	7058
počet replik	661	661	661
počet oslovení	170	197	194
počet slov na 1 osl.	40,58	34,14	36,38
počet replik na 1 osl.	3,88	3,35	3,4

Tab. 4b průměrná frekvence oslovení	Tres veces Sofia - překladatel č.2		
	překlad po úpravě	překlad před úpravou	originál
počet slov	2644	2741	2958
počet replik	277	277	277
počet oslovení	86	105	104
počet slov na 1 osl.	30,74	26,1	28,44
počet replik na 1 osl.	3,22	2,63	2,66

Tab. 4c průměrná frekvence oslovení	Tres veces Sofia - překladatel č.3		
	překlad po úpravě	překlad před úpravou	originál
počet slov	4228	3720	4667
počet replik	377	377	377
počet oslovení	93	81	144
počet slov na 1 osl.	45,46	45,92	32,4
počet replik na 1 osl.	4,05	4,65	2,61

Tab. 4d průměrná frekvence oslovení	Tres veces Sofia - souhrnně		
	překlad po úpravě	překlad před úpravou	originál
počet slov	13771	13187	14683
počet replik	1315	1315	1315
počet oslovení	349	383	442
počet slov na 1 osl.	39,45	34,43	33,21
počet replik na 1 osl.	3,76	3,43	2,97